

36.074
2

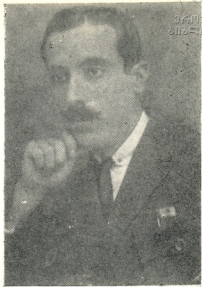
ԵՏՏԵԵԵ ԴՏԵԵՏ

ՁՆՇՅԿԻՆԻՆ N 6

K 36. 074
2

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ
ՊԱՐԼԱՄԵՆՏ

ՆՏԺՆԼԵ ԳՆԵՃՏ

ქართული
ენების ცენტრი

საქართველოს სახელმწიფო

მუზეუმის მუზეუმი

ნ.ბ.

კ 36.074
2

საქართველოს სახელმწიფო

1968

საგვ-2000
 ეროვნული
 ბიბლიოთეკა

სამსონ იაკობის ძე ჭანბა (1886—1937 წ. წ.) დაიბადა სოფ. ათარაში (თრამჩირის რაიონი), დაწყებითი განათლება მიიღო სოფ. აძიუბჯაში. სოხუმის მთიელთა სკოლის დამთავრების შემდეგ სწავლა განაგრძო ქუთაისის სასოფლო-სამეურნეო სკოლაში. 1914 წელს დაამთავრა ხონის სამასწავლებლო სემინარია. მასწავლებლობდა სოფ. კვიტოულსა და აძიუბჯაში, ხოლო 1916 წ. სოხუმის სამასწავლებლო სემინარიაში.

აფხაზეთში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ ჭანბა მუშაობდა საპასუხისმგებლო სამუშაოებზე. იყო აფხაზეთის განათლების სახალხო კომისარი, 1925—1930 წ. წ. აფხაზეთის ავტონომიური საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის თავმჯდომარე. 1934 წ. ს. ჭანბას თაოსნობით ჩამოყალიბდა მხარეთმცოდნეობის ინსტიტუტი. იყო აგრეთვე აფხაზეთის მწერალთა კავშირის მდივანი.

ს. ჭანბას პირველი ნაწარმოებები დაიბეჭდა 1918 წელს გაზეთ „აფხნში“. მის კალამს ეკუთვნის რომანტიკული პოემა „მთის ქალწული“, დრამები: „მაჰაჯირი“, „აფხნი ხანუმი“, „ქერაზი“, მოთხრობა „სეიდიყი“ და ნოველები: „ტანჯვის სიმღერა“, „ოი, ალაპ, ალაპ“, „ბერმუხა“, „პაპისეული კერიის ქვა“ და სხვა.

ტანჯვის სიმღერა

ად აზიდულ ბუმბერაზ
მთებს ტრიალი ველი
შემოუკალთავს.

მალლა, სულ მალლა, ფრიალო კლდეების თავზე მოცურა-
ვე თეთრი ღრუბლები ქულა-ქულა გაფანტულან.

შუაგულ მინდორში განმარტოებით მდგარი მრავლის-
მოწმე ასწლოვანი ცაცხვის ქვეშ სოფლის თავკაცებს მო-
ეყარათ თავი. ისხდნენ და მშვიდად ბაასობდნენ, ქვეყნის
აგკარგს არჩევდნენ.

გარინდული ახალგაზრდობა მოკრძალებით უსმენდა
ბერიკაცებს. თითქოს მთებიც გარინდულიყვნენ, ჩქამს
ვერსაიდან გაიგებდით. ლაპარაკობდა მოხუცი ჰაჯმათი.

თავზე თეთრი ყაბალახი შემოეგრავნა, ქათქათა წვეერი
მიწაზე სცემდა.

დიდხანს ილაპარაკა მოხუცმა. ბოლოს გაჩუმდა.

თითქოს ამას ელოდაო, წამოიშალა ახალგაზრდობა,
წრე შეკრა. ცეცხლი მოედო არემარეს. მოხუცებს სიხარუ-

ლი ჩაუდგათ თვალში. თითისწვერებზე შემდგარ შვილებს რომ შეჰყურებდნენ, თავიანთი სიჭაბუკე აგონდებოდათ. პოდა, აკი ვერც მოითმინა მოხუცმა ჰაჯმათმა. შუაგულ ცეცხლში გაიჭრა, ხმალი იშიშვლა, ფეხები აათამაშა.

გახელდა ახალგაზრდობა, არ გვაჯობოსო, ხმლების ჭახაჭუხს უმატეს.

ბოლოს დაიღალნენ.

— ეჰ, — სინანული გაისმა ჰაჯმათის ხმაში, — ძვლები არ მღალატობდეს, მე თქვენ გაჩვენებდით როგორ უნდა ცეკვა. ასე კი არ ვტრიალებდი, ჰაერში დავფრინავდი.

ხალხმა თანაგრძნობით შეხედა მოხუცს.

— იქნებ რაიმე ძველი სიმღერა დააგუგუნოთ? — შეკადრეს ჭაბუკებმა.

— მოდით, რაც იქნება იქნება, ვიმღეროთ. დაე, გვისმინონ, გულში ჩაიბეჭდონ, შვილებს შემოუნახონ ჭაბუკებმა ჩვენი სიმღერები, — თქვა ჰაჯმათმა და „ტანჯვის სიმღერა“ წამოიწყო. დანარჩენებიც აჰყვნენ.

ეს იყო ნაღვლიანი, სევდით სავსე სიმღერა. გრძნობით მღეროდა მოხუცი, გულშიჩამწვდომი ჰანგები მიდამოს ედებოდა, ციცაბო კლდეებს აწყდებოდა და ექოდ ბრუნდებოდა.

სულგანაბული უსმენდნენ ჭაბუკები.

სიმღერა მიწყდა. სამარისებური სიჩუმე ჩამოდგა. ვერავინ ბედავდა მყუდროების დარღვევას, მხოლოდ ცაცხვის ფოთლები შრიალებდნენ.

ბოლოს ჰაჯმათმა ამოიოხრა.

— რა იყო, ჰაჯმათ? — ჰკითხა ხალხმა.

— არაფერი... — გამოფხიზლდა ფიქრებში მოხუცი, — იცით, ამ სიმღერის ისტორია? არა? მან მინ-
 შინეთ, გაიმბობთ:

— ეს იყო წინათ, დიდი ხნის წინათ.

ხომალდი თურქეთისაკენ მიაპობდა ტალღებს. ხომალდს თურქი მართავდა.

მოხუცი ჩახმატი თავის ოჯახთან ერთად ზღვის ნაპირზე იჯდა და თეთრ პეპელასავით მოფარფატე ხომალდს გასცქეროდა. თვლებში უსაზღვრო მწუხარება და ტანჯვა ეხატებოდა. გაპარტახებულ სოფელში მხოლოდ ისინიღა რჩებოდნენ — უკანასკნელი მაჰაჯირები.¹

რა უნდა ექნათ?! ბედს უნდა დამორჩილებოდნენ.

დღე დღეს მიჰყვებოდა და კვირა კვირას. უსიხარულოდ იღეოდა დრო. ირგვლივ გულისგამაწვრილებელი სიწყნარე იდგა.

მთაში თუ ბარში, მთის კორტოხზე თუ ხეობაში გადამწვარი ქოხების ბოძები ძაძით მოსილი ქალებივით იდგნენ. უკუნ ღამეში უპატრონოდ დარჩენილი ძაღლების ყუფა ან ბუს კივილი თუ გაისმოდა.

დიდხანს ებრძოდა ჩახმატი მშობლიური მხარის სიყვარულს, დიდხანს სწვავდა გულს ძმათა ბედ-იღბალი. ველარ აიტანა მარტოობა, საჩქაროდ გაემზადა და მაჰაჯირებს გაჰყვა კვალდაკვალ.

თურქეთის ხომალდმა წაიყვანა ის და მისი ოჯახი.

მოქუფრული ცა დასცქეროდა დევნილებს.

დარდისაგან გათანგულ მოხუცს აღარაფერი ესმოდა,

¹ გადასახლებული, დევნილი.

იჯდა ხომალდის ქიმზე და ზღვის სიღრმეს ჩაშტერებულად, მხოლოდ ხანდახან თუ ახედავდა დამეულ ცას. გარსკვლავების ხილვა გულს უხარებდა, მშობლიური ცის ნათებას აგონებდა.

უეცრად ტალღამ აიტაცა ხომალდი და ფიქრებში წასული მოხუცი გამოაფხიზლა.

ისევ ხომალდი, ისევ უკიდებანო ზღვა. წინ საშინელი შორეთი, უკან გადამწვარი მხარე.

ცოტაც და დევნილები თურქეთის ნაპირს მიადგნენ.

მაჰაჯირებმა მიწას დახედეს. ირგვლივ სულიერი არ ჭაჭანებდა. გადატრუსული მიწა წვაგდა ფეხის გულებს. აუტანელი ხვატი იდგა.

გავიდა რამდენიმე დღე. კაციშვილისათვის არ მოუკრავთ თვალი. სურაში წყლის უკანასკნელი წვეთიც ამოშრა.

უკაცრიელი ველი გორებმა შეცვალეს, შემდეგ ისევ ქვიშნარს გაუყვნენ. უდაბნოში სიკვდილის სუნი ტრიალებდა.

— წყალი! — ძლივს ამოიკვნესეს მგზავრებმა და მაშინვე, თითქოს საპასუხოდ ნაცრისფერი მწვერვალიდან არწივის ყაშყაში გაისმა!

— ქიუ! ქიუ! — ელვასავით დასრიალებდა ჰაერში არწივი.

„აღბათ წყარო თუა ახლოს,“ — გაიფიქრეს უბედურებმა და თვალი ვერ მოაცვილეს არწივს; ფრინველმა რამდენჯერმე დაჰკრა ირაო და მთელი სისწრაფით სადღაც დაეშვა.

ჭაბუკი თემირი, ძე ჩახმატისა, წინ გაიჭრა, ეგებ თვა-

ლი მოვკრაო არწივს, მაგრამ ამაოდ, ფრინველი გაუჩინო
ნარდა.

— ვიღუპებით, — ამოიკენესა ჩახმატმა.

— მამა, მე არწივს დავედევნები, ეგებ წყარო ვიპო-
ვო, — თქვა თემირმა, მშობლებს გამოსათხოვარი მხერა
მოავლო და წავიდა.

იგი აღარ დაბრუნებულა.

გავიდა რამდენიმე დღე, უბედურება ეწიათ დევნი-
ლებს, ჩახმატი და მისი ქალიშვილი მიწას მიაბარეს, ახლა
გზაზე მოხუცი დედა და უმცროსი ვაჟიშვილი მილასლა-
სებდნენ.

მალე გზაზე ჭაბუკის ცხედარი იხილეს.

თემირი იყო.

უბედურ დედას არც დაუკენესია.

გავიდა კიდევ ერთი დღე.

ილაჯგაწყვეტილი დედა მდუმარედ მიჰყვებოდა გზას.
ბოლოს დაეცა და მწუხარედ აღმოხდა: წყალი.

ხსნა არსაით ჩანდა.

თვალცრემლიანი შვილი უმწეოდ იდგა, მერე გვერდით
მიუწვა მიწაზე დავარდნილ დედას... და აი, შვილმა „ტან-
ჯვის სიმღერა“ წამოიწყო. მომაკვდავმა ქალმა უკანასკნე-
ლი ძალ-ღონე მოიკრიბა, შვილს გადაეხვია და აჰყვა.

უკაცრიელ უდაბნოში, სიკვდილის სარეცელზე დედა-
შვილი უკანასკნელ სიმღერას მღეროდა.

უცბად, სად იყო სად არა, ისევ გაიქროლა არწივმა,
„ქიუ-ქიუო“, დასძახა და ისევ გორაკს მიეთარა.

ზე წამოიჭრა უმცროსი შვილი, გაედევნა. გორაკს გაღ-
მა, ხევში, წყარო მოჩუხჩუხებდა. შვილი შეშლილივით
მიიჭრა წყაროსთან და თქის ქუდი წყლით აავსო.

— დედი, წყალი! — აღტაცებული გაჰკიოდა
მატისა და დედისაკენ მორბოდა.

მალლა ცაში კი კამარა შეეკრა არწივს.

— მერე ძია ჰაჯმათ, მერე? — დელავდნენ ახალგაზრ-
დები.

— მერე დედა-შვილი სამშობლოში დაბრუნდა. დედა
მალე წავიდა ამ სოფლიდან.

— შვილი?

— შვილი კი მე ვარ.

ბ ე რ მ უ ხ ა

რ ბილი და ნაზი გაზაფხული დადგა. მზე ოქროს სხივებს აფრქვევს დედამიწას. სიცოცხლე იღვიძებს. სამხრეთით ზღვა გადაშლილა ცისკიდურამდე.

ზვირთები აბრეშუმით შრიალებენ. ჩრდილოეთით თოვლისზუჩიანი ერცახუ აღმართულა. „აბზაზარას“ კოლმეურნეები მინდვრად გამოსულან, ელავს ფოლადის ნაჯახები, ნიჩბები, თოხები. „ხიოს“ შეძახილით მიერეკებიან გუთნებში შებმულ კამეჩებს, გვერდით ტრაქტორი გუგუნებს და ბელტს ბელტზე ისვრის.

მხარდამხარ მუშაობენ კოლმეურნეები.

და გაზაფხულის გამჭვირვალე ჰაერში ტალღასავით იღვრება ლალი სიმღერა, ტრაქტორიც თითქოს ბანს აძლევს. ამღერებულა ნურის გულიც. კომკავშირელი კოლმეურნეა იგი. სახეზე მზე მოჰკიდებია, არწივის ნისკარტით მოჰკაუჭებია ცხვირი, თვალეები უციმციმებს, მზის სხი-

ვეები გახლართვია ხუჭუჭა, ნახშირივით შავ თმაში მიიჭრა ხესთან, გაბარდული ტოტები უნდა შეაჭრას, თორემ ხნული იჩრდილება. ხელში ბასრი წალდი უჭირავს. თვალით აზომა ხე, ქამარში გაირჭო წალდი, დაიკუზა, მერე ზამბარასავით გაიშალა და ტრეტს ჩამოეკიდა, კატასავით აძვრა ხეზე. მინდვრიდან კოლმეურნეთა ლალი სიმღერა, თოხების წკრიალი და ტრაქტორის გუგუნის კვლავ ისმის. ნურიც სტვენით აჰყვამის სიმღერას. მამამისის, ნიურაზის, ხმა იცნო, გუნდურ სიმღერაში ნიურიზი პირველს ამბობდა:

„პაიტ ამარაჯა, აფირხაცვა,
პაპაი! ნუ ზოგავთ ღონეს,
პაპაი, არ იგრძნოთ დაღლა,
დავძახოთ სიმღერა ლალად“.

„მამა მღერის“, — გაიფიქრა ნურიმ და სიხარულმა გაუელვა თვალებში.

— მღერის, — ხმამალლა გაიმეორა მან და დასძინა:— წინათ არ მღეროდა.

შემდეგ უზარმაზარ, ტოტებგაშლილ მუხას დააკვირდა, შორს ეულად რომ იდგა.

ფუტკრის გუნდივით დაეხვია ფიქრები. წარსული მოაგონდა. იმ დროს თავადები და ჩაფრები პარპაშობდნენ. მამამისი გაჭვარტლულ ფაცხაში ცხოვრობდა, ხოლო თავად ზოურბეგს ლამაზი სასახლე ედგა. ახლა იქ სკოლაა.

ნური მაშინ შვიდი წლისა იყო.

— წადი, კამეჩები წაიყვანე. ხომ ხედავ იმ მაღალ მუხას? იცოდე, მუხის იქით ზოურბეგის მიწა იწყება, შევარდნის თვალი აქვს მის მოურავს, კამეჩებს წაგვართმევს და

დიდ გამოსასყიდს მოგვთხოვს. ზოურბეგი, შვილო ნურბეგი მგელივით გაუმაძღარია, სულ იმას ფიქრობს, რაიმეს გამოგვრჩეს, — დაარიგა ნიურიზმა შვილი.

ამ საშინელი ხის შორიახლო აბალახებს ნური თავის კამეჩებს. ბებერ მუხას ლაყვარდში აუტყორცნია ტოტები. დაგრებილი რტოები ნურის ზოურბეგის დაძარღვულ ხელებს აგონებს.

პატარა ნური და სხვა ბიჭები ამ აკრძალული ადგილის მოშორებით, სოფლის საძოვარზე აძოვებენ კამეჩებს. საძოვრის შუაგულში დიდი ჭაობია.

შუადღის სიცხეში კამეჩები ჭაობისაკენ ეშურებიან, კისრამდე ეფლობიან ტალახში, წვანან, ფშვინავენ, თან იცოხნებიან, დიდი, კეთილი თვალებით შეჰყურებენ ჩილიკა ჯოხის თამაშით გართულ ბიჭუნებს, მათ მხიარულ სიცხილ-ხარხარსა და ვერცხლივით წკრიალა ხმას უგდებენ ყურს.

სალამობით ბიჭები კამეჩებს მოასხდებიან ზურგზე და შინ მოერეკებიან.

აი, ნურიც გულაღმა გაშოტილა კამეჩის ზურგზე, ხელი თავქვეშ ამოუდგია და მღერის: დელი ოდელია, დელი ოდელიაო. შემდეგ ლურჯ ცას უშტერებს თვალს. აი, სულ მალლა არწივი მიფრინავს, ფრთებს უტყლაშუნებს ზეცას, გამჭვირვალე ღრუბლებს ეთამაშება.

— ნეტავ არწივი ვიყო, ღრუბლიდან ღრუბელზე ვიფრენდი, — ოცნებობს ნური.

მზე თვალებს ჭრის, თავს აბრუნებს და ტალახში ამოგანგლული კამეჩის თბილ სუნს ყნოსავს... ღიღინებს.

უეცრად ვილაცამ გადაუჭირა შოლტი.

შემკრთალი ბავშვი აქეთ-იქით აცეცებს თვალებს. არავინაა. იცინის: თურმე კამეჩმა მოუქნია კულდი.

ერთ ღამეს ნიურიზის კამეჩმა საბელი აიწყვიტა და აკრძალულ საძოვარში გადავიდა. დილით მრისხანე მოურავი მოვარდა, მათრახით დაემუქრა ნიურიზს და თავადთან წაათრია. მამა წავიდა, გამოსასყიდი გაიღო და კამეჩი წამოიყვანა. ამ ჩხუბსა და დავიდარაბაში ნიურიზმა ზოურბეგს „წურბელა“ უწოდა. მეორე დღეს ჩაფარი კარზე მოადგა ნიურიზს.

— ჰაიდა! — დაუყვირა მან.

— რას მემართლები! — ნიურიზი გაკვირვებული მი-აჩერდა. ჩაფარმა მათრახი გადაუჭირა. ნურიის დედამ კივილი ატეხა. ზურგი აეწვა ნიურიზს, თვალები ბრაზით აენტო, მაგრამ შიშველი ხელებით რას გახდებოდა და თავი ჩაქინდრა.

პატარა ნურიმ ყველაფერი დაინახა.

„რატომ ურტყამს მამას?“ — გაიფიქრა, დანას წამოავლო ხელი და ჩაფართან გაჩნდა.

— მომწყდი თავიდან, შე გველის წიწილო! — დაახრჭიალა კბილები ჩაფარმა და თოფის კონდახი გაჰკრა, მერე ისევ ნიურიზს მიუბრუნდა და დასჩხავლა, წაეთრიეო.

ნურიმ ისევ წაიწია, მაგრამ დედამ დააკავა.

ბრაზით უღულდა ბავშვს პატარა გული.

— ღმერთი არა გწამს?! — ამოიგმინა ნიურიზმა და ჩაფარს დაედევნა. ერთი კვირის შემდეგ დაბრუნდა შინ. „წურბელას“ დაძახება შვიდი დღის პატიმრობად დაუჯდა.

დრო გავიდა.

ერთ დღეს ნიურიზმა კედლიდან ჩამოხსნა თავისი ძველი ფილთა თოფი და სადღაც წავიდა.

1921 წლის მარტის ღამეა, სადღაც ყრუდ გუგუნებს ზარბაზნები, ზუზუნებს ტყვიები, კაკანებს ტყვიამფრქვევი, ზუის ქარი, მრისხანედ მსუის აღელვებული ზღვა.

განთიადისას გაზაფხულის ნაკადივით შემოიჭრნენ ქალაქში ბოლშევიკები.

სოხუმში სადღესასწაულოდაა მორთული. ფრიალებენ ალისფერი დროშები. წითელარმიელები გრძელ მწკრივად დაწყობილან. მებრძოლი ბოლშევიკური რაზმი „კერაზიც“ განლაგებულა რიგებად. ერთ-ერთ რიგში დგას ნიურიზიც. ფილთა თოფს ჩამოჰყრდნობია. მაღალი სახლის აივანზე ტანდაბალი კაცი გამოჩნდა.

ჩურჩულმა გადაურბინა რიგებს. კაცმა ლაპარაკი დაიწყო. მისი ყოველი სიტყვა ათრთოლებს მსმენელთა გულებს.

— ვინაა, ვინ ლაპარაკობს? — იკითხა ვიღაცამ.

— ეს ჩვენი ნესტორია, — უპასუხა ნიურიზმა.

შინ სიხარულით დაბრუნდა ნიურიზი.

— ნური, ნულარ მოერიდები იმ ბერმუხას. სადაც გინდა, იქ გარეკე კამეჩები. ზოურბეგისა და ჩაფრების ძალაუფლება წარსულს ჩაბარდა. ახლა ჩვენი დრო დადგა, — უთხრა მამამ.

ნურიმ სიხარულით გარეკა კამეჩები ბერმუხას იქით. გვერდით რომ ჩაუარა ხეს, წალდი მოუქნია, რაც ძალა და ღონე ჰქონდა, ღრმად ჩააჭდო.

— ესეც შენ! — დააყოლა თან.

მატარებელი № 6

მოსკოვში გორკადან
ცნობა მოვიდა:
„გარდაიცვალა ლენინი!“

„აღარ გვყავს მთის არწივი!“

გულს თითქოს უზარმაზარი ურო ეცემა...

თითქოს სევდით დაუხრიათ შევერცხლილი თავი ამაჟ
მწვერვალებს.

მოსკოვში საბჭოთა კავშირის ყოველი კუთხიდან
მოიყარეს თავი საყვარელ ბელადთან გამოსამშვიდობებ-
ლად.

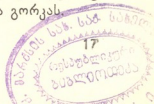
პაველეცკის სადგური. დილის ექვსი საათია. გამკრთა-
ლებულა ელექტრონის სინათლე. სიწყნარე სუფევს. ირგ-
ვლივ სევდა დამკვიდრებულია.

მატარებელი № 6 დგას ძაძებით მოსილი.

სხდებიან დელეგატები.

დაიძრა მატარებელი. ნელა მოსწყდა ადგილს მწუხარე
ფიქრებით დამძიმებული. ნელა უახლოვდება გორკას.

2. ს. ჭანბა

თაქაქინდრულნი, ნაღვლიანად დადუმებულნი ჩამომ-
სხდარან დელეგატები. მათი ფიქრიც გორკას დასტრია-
ლებს.

სიწყნარეა. მხოლოდ თვლების რახარუხი არღვევს
მყუდროებას.

ყოველი სადგური ხალხითაა სავსე. დუმილით აცილე-
ბენ მატარებელს.

აჰა, უკანასკნელი სადგურიც — გერასიმოვო.

მატარებელი გაჩერდა.

სადგურიდან გორკამდე ხუთი კილომეტრია.

ორმოცდაათიოდე მარხილი გაიჭიმა გორკას გზაზე.
ყინულის ელვარება თვალებს ჭრით დელეგატებს, ლო-
ყებს უწვავთ...

გამოჩნდა გორკა.

გული აუღგერდათ. წარმოუდგათ ილიჩის ფართო შუ-
ბლი.

არყისა და ფიჭვის რიგებში გამოკრთა თეთრი სახლი,
სადაც გაატარა სიცოცხლის უკანასკნელი დღეები ვლა-
დიმერ ილიჩმა.

მალე ვნახავთ ვლადიმერ ილიჩს... მალე... მაგრამ...

გულს არ უნდა დაიჯეროს მისი სიკვდილი!

ლენინი არ მომკვდარა...

ჩუმად მივყვებით ხეივანს დიდი თეთრი შენობისაკენ.
უხმაუროდ გვაცილებენ არყისა და ფიჭვის ხეები.

აი აქ, ამ აგარაკზე გაატარა სიცოცხლის უკანასკნელი
დღეები ავადმყოფმა ილიჩმა.

ამ ხეივანში დააბიჯებდა, ამ სკამზე ჯდებოდა. მეზობ-

ლად მცხოვრებ გლეხებთან საუბრობდა. ალერსიან ბაბუკა ლენინს არ სცილდებოდნენ სოფლელი ბალები. აქ, მასთან რჩევის მისაღებად მოდიოდნენ პარტიისა და მთავრობის ხელმძღვანელები...

ავდივართ ზედა სართულზე. აი, დიდი ლენინის ოთახის კართან ვდგავართ.

მღელვარება გვ. ბყრობს.

შევდივართ ოთახში. თვალში გვხვდება გათეთრებული შუბლი. ილიჩია... უძრავად წევს ყვავილებსა და მწვანე ფოთლებში ჩაფლულ კუბოში. ლოყები დანაოჭებია. თვალის უბეები ჩაშავებია. მკერდზე წითელი ღროშის ორდენი უკეთია.

ბრძოლასა და შრომაში განუყრელი თანამებრძოლნი დგანან საპატიო ყარაულში. აქვეა ნადეჟდა კონსტანტინოვნა, მარია ილიჩიჩნა...

გარს ვუვლით ცხედარს, თვალს არ ვაშორებთ, რათა სამუდამოდ ჩავიბეჭდოთ გონებაში ბელადის სახე.

ეზო და ქუჩები ხალხითაა გაჭედილი. მშრომელთა საყვარელ ბელადთან გამოსამშვიდობებლად მოსულან გლეხები.

წითელი კუბო კიბეებზე ჩამოაქვთ. ძირს დგამენ.

თოვლის ფიფქები ნაზად ეცემიან ილიჩს შუბლზე და გაზაფხულის ყვავილების თეთრი ფურცლებივით ეფინებიან სახეზე.

კუბოს თავი დაახურეს. ასწიეს.

სევდიანად შეჰყურებს კუბოს წვეროსანი გლეხი და თავისთვის ბუტბუტებს:

— ჩვენი ილიჩი... მამასავით ზრუნავდა ჩვენზე... და
თავჩაქინდრული მიჰყვება კუბოს.

თოვლით გადაპენტილ ფართო ველზე გაიჭიმა გრძელი პროცესია. ყაბალახები, ფაფახები, ბეწვის ქუდები ერთმანეთში არეულა. წინ ილიჩის წითელი კუბო მიაქვთ.

სადგური.

ზუზუნით ხვდება მსოფლიო პროლეტარიატის ბელადის ცხედარს მატარებელი.

კვენისის მუსიკა.

მატარებელმა მოსკოვისაკენ იბრუნა პირი.

ყოველ სადგურზე მატარებელს აჩერებენ, სურთ ბელადს გამოეთხოვონ.

სასტიკ ყინვას არავინ უშინდება, ქუდებს იხდიან. თვალები ცრემლებითა აქვთ სავსე. გმინავს მუსიკა, გმინავს ხალხი.

ასეა ყოველ სადგურზე.

ისევ პაველეცკის სადგური. აქ მთელ მოსკოვს მოუყრია თავი.

წითელი მოსკოვის ქუჩებს მიჰყვება კუბო, რომელშიც ილიჩის ცხედარი ასვენია. მილიონები მისდევენ უკან.

ფანჯრებს მიჰკვრია დამწუხრებული სახეები. ცხელი ცრემლები ასველებენ მინებს. ტირის მოსკოვი, ტირიან საბჭოთა კავშირის მშრომელები.

კუბო კავშირების სახლის სვეტებიან დარბაზში დაასვენეს.

განუწყვეტელ ნაკადად მოდიან მუშები და გლეხები ბელადთან გამოსამშვიდობებლად.

წითელი მოედანი.

ცივა. კოცონები გიზგიზებს.

ნაშუადღევის ოთხი საათია.

აბღაღღდნენ საყვირები. აწივღღდნენ სირენები. აზმუვ-
ღღდნენ ავტომობილები. ყრუდ დაიგრგვინეს ზარბაზნებმა.
მოსკოვი გაირინდა. გაირინდა მთელი საბჭოთა კავშირი —
მავზოლეუმში ასვენებენ საყვარელ ბელადს...

კაკისეული კერიის ძვა

აზე ცისა და ზღვის შესაყარში თითქოს წამით შეჩერდა, მერე მოწყდა ადგილს, ვეებერთელა ცეცხლოვანი ბურთივით ჩაეშვა ზღვაში და უკვალოდ გაქრა.

დღე მიიღია და ბინდი ჩამოწვა სოფელში. კაკანიტა და კრიახით აფრთხილდნენ ქათმები კაჩბეის ეზოში მდგარი თხმელის ტოტებზე. შაშვები ერთიმეორეს ჭახჭახით უხმობდნენ და ღამის გასათევად ბუდეებისაკენ მიფრინავდნენ. ბლაოდნენ ძროხები. გარბოდნენ დედებისაკენ ხბოები.

ტურები მთელ დღეს განაბულნი იყვნენ ბუნაგებში, ღამეს უცდიდნენ. ახლა, როგორც კი დაიბინდა სათვალხილეთი, ასტეხეს ერთი ღრიანცელი, გააბეს კივილი, შეაძრწუნეს ტყე. მათ საპასუხოდ, სოფელში ძაღლები აყეფდნენ, ქათმები დაფრთხნენ, ერთი აკრიახდა კიდეც. მამალმა უც-

ნაურად წამოიყივლა — „ყიყლიყო“, თითქოს გააფრთხი-
 ლა მშიშარა ქათამი, ნუ კრიახებ, უარესია, მტერი უფრო
 ადვილად მოგვაგნებსო. მალე გაინაზნენ ყველანი. ალბათ
 ჩაიძინეს კიდევც, მაგრამ ხანგამოშვებით მაინც აჭყეტდნენ
 თვალებს, უცებ არავინ მოგვეპაროსო.

— ჰეი, მოდიხარ თუ არა?! — გასძახა სამზადის კარ-
 თან მდგარმა ცოლმა კაჩბეის.

— ჰო, ახლავე მოვალ, რა გაყვირებს ნეტავი! — გამო-
 ეხმაურა ქმარი ბოსლიდან.

ცოტა ხნის შემდეგ კაჩბეი სახლისკენ გაეშურა. წელ-
 ში მოხრილი მიდიოდა, თითქოს რამე დაკარგა და ეძებსო,
 თვალებს მოუსვენრად აცეცებდა. მოკლედ შეკრეჭილი წვე-
 რი უცანცარებდა.

ივანშემეს. როცა ჯალაბი ტახტზე დაწვა, კაჩბეიმ ბუ-
 ხართან მიყუდებული ასტამი აიღო, ნაკვერცხლები მოაქუ-
 ჩა და ზედ უხვად გადააყარა ნაცარი. ამ ნაცარს დილით
 ჩაუმქრალი ნაკვერცხალი უნდა დაეხვედრებინა პატრონი-
 სათვის.

მშვიდად გაწვა კაჩბეი ტახტზე, თავისიანების გვერ-
 დით. მაგრამ ერთი ძველი ფიქრი აეკვიატა და არ დააძინა.
 კაჩბეიმ ხან რა გაიხსენა, ხან რა, ეს ფიქრი რომ გაეფან-
 ტა, მაგრამ ვერაფერს გახდა. თავი დაუმძიმდა, დაიღალა.
 ზოგი ფიქრი ხომ ჭირვეულ მევალესა ჰგავს: ვერაფრით
 მოიშორებ. კაჩბეი შამფურივით ტრიალებდა, თვალებს
 მაგრად ხუჭავდა, მაგრამ აბეზარ ფიქრს ძილი მაინც ვერ
 სჯობნიდა, ვერ იმონებდა.

მოდის, გულაღმა დავწვები და სიბნელეს გავუშტერებ
 თვალს, ეგებ ამან მაინც მიშველოს და რული მომერიოსო,

გაიფიქრა კაჩბეიმ და ასეც მოიქცა. მაინც არაფერი უნდოდა. ბოლოს თვალი მილულა, მაგრამ ისევ გამოფხინლდა, კვლავ დაუბრუნდა ძველი ფიქრი. სახლში სიბნელე იდგა, მხოლოდ ერთი ნაპერწკალი ციციანათელასავით ახელდა და ხუჭავდა თვალს.

თამბაქო ძილის უებარი წამალიაო, — გაიფიქრა გაწამებულმა კაცმა, გადაიწია, იქვე, სკამზე ქისა და ჩიბუხი ეგულებოდა, ხელი მოათათურა, იპოვა ჩიბუხი, თამბაქოთი გატენა და პირში გაიჩარა. მაგრამ კვეს-აბედი ვერ იპოვა და იძულებული გახდა ამდგარიყო.

კერასთან მისულმა ნაცარი გაჩხრიკა, ნაღვერდალი აიტაცა, თუთუნზე დაადო, ჩიბუხს მოუკიდა და გააბოლა.

მიინავლა თამბაქო, მაგრამ კაჩბეიმ მაინც ვერ დაიძინა. გულმოსულმა თამბაქოს ნავლი ხელისგულზე დაიბერტყა, ჩიბუხი თავის ადგილზე დადო, საბანში გაეხვია და მტკიცედ გადაწყვიტა, აღარაფერზე ვიფიქრებო. ოღონდაც ეს მტკიცე გადაწყვეტილება მალე დაენავლა თამბაქოსავით. ძველი ფიქრი ახლა უფრო მეტად უღრღნიდა გულს.

— რად უნდა იმ ქეციანს მიწა, ჰა? ის ადგილი ხომ ჩემთან უფრო ახლოსაა, — ჩაილაპარაკა თავისთვის და სიმყუდროვე ფიქრს აყოლილი სტვენით დაარღვია.

ცოლმა გაიღვიძა და გაკვირვებით ჰკითხა:

— რა ამბავია? ვის გაუგონია, კაცი ლოგინში იწვეს და სტვენდეს, ისიც შუალამისას? ავი სული ხომ არ შემოგიჩნდა?

— ჰა?! რაი?! — ჩაიბურღლუნა კაჩბეიმ.

— რატომ უსტვენ, ჭკუაზე ხომ არ შეიშალე?! რას გიჭყეტია თვალები, დაიძინე!

— თუ არ მეძინება, რა ჩემი ბრალია! რატომღაც გამიტყდა ღამე. ავი სულები არა და ერთი ფიქრი კი მართლა შემომეხიზნა და არ მაძინებს.

— რა ფიქრი?

— იცი რა... სამი წელიწადია უკვე, რაც აქ ვცხოვრობ და ყოველ დილით ჩვენს ახლოს, ღელის გაღმა რომ მიწის ნაჭერია, იქითკენ გამირბის თვალი. ეჰ, ის მიწა რომ ხელში ჩამაგდებინა, ჩემს ბედს ძალი არ დაჰყევს.

— ის ხომ ხაბჯუტის მიწაა?

— ხაბჯუტის კი არა, ტოროლასია! არაა ის მიწა ხაბჯუტის. იმ ქეციაწმა მიწა მიითვისა. ძველად ეს ადგილები მიხას პაპას ეკუთვნოდა. მიხა ცი, როგორც იცი, სხვა სოფელში ცხოვრობს. ამ მიწის დასამუშავებლად იქიდან ხომ არ ივლის! არცა სჭირდება. მართალია, დიდი საყანე ადგილი არაა, მაგრამ რაც არის, ხაჭაპურივით მსუყეა. ეჰ, ნეტავი ჩამაგდებინა ხელში, მეორე დღესვე გვიმრასა და ძეძვებს გადავწვავ, მიწას გადავხნავ, — თქვა კაჩბემ და თვალში სიხარბის ცეცხლი აენტო.

— იცოცხლე, ჩვენ ეგ მიწა დიდ შეღავათს მოგვცემდა, მაგრამ ვინ დაგვანებებს! — უიმედოდ ამოიოხრა ცოლმა.

ქმარი კი თავისას განაგრძობდა:

— სხვისი ქონება მიითვისა იმ მუნიანმა. თუ ქვეყნად სამართალია, ღელის გაღმა ადგილები ყველაზე ახლოს ჩემთანაა და მე უნდა მეკუთვნოდეს. აი, ეს მაწუხებს და სულს მიფორიაქებს.

კვლავ დუმილი გამეფდა.

ეს დუმილი მალე ცოლის ხვრინვამ დაარღვეს. რეთში წავიდა იგი. ქმარი კი ისევ ოცნებობდა. თვალწინ ედგა ხაბჭკუტის მიწა, უხვმოსავლიანი, მსუყე და ღონიერი. ერთი სიტყვით, მიწა კი არა, ხაჭაპური.

ხაჭაპურზე ფიქრში თანდათან მიელულა თვალი.

მიწა, რომელიც ასე გაეხირა ყელში კაჩბეის, სულ ჰექტარის მეოთხედი თუ იქნებოდა, მეტი არა, ისიც გვიმრითა და ძეძვით დაფარული. მხოლოდ შუაგულში, ერთი ნაბდის გაშლაზე მწვანედ ბიზინებდა ბალახი.

გარიყრაყისას კაჩბეის ეზოში მდგარ თხმელაზე შესკუპებულმა მამალმა კისერი წაიგრძელა და მთელ სოფელს გასძახა: ყიყლიყოო!

ამ ხმამ ახლადჩაძინებული კაჩბეი ვერ გამოაღვიძა. იგი მხოლოდ მარჯვენა გვერდზე გადაბრუნდა, მხარი იცვალა. მამალმა მეორედაც იყივლა, კაჩბეის არც ეს ყივილი გაუგია. ახლა გვერდიც არ უცვლია, გვიან დაძინებული კაცი ტკბილ სიზმარში იყო:

აი, ხაბჭკუტის მიწას კაჩბეი დაეპატრონა. დარბის კაჩბეი აქეთ-იქით და მუსრს ავლებს სარეველებს. ვარდივით ღვივის ცეცხლი, მტრედისფერი კვამლი სასიამოვნოდ უღიტინებს კაჩბეის ნესტოებს. ნანატრი სითბო ელამუნება სახეზე. ცეცხლმა გადაიარა გვიმრასა და ძეძვებზე, გადაიარა და რუხი ნაცარი დატოვა. მხოლოდ ერთგან, ნახანძრალის შუაგულში, პატარა მწვანე მოედანი გამოჩნდა.

მესამედ მამლებმა მაშინ იყივლეს, აღმოსავლეთი რომ შეწითლდა. კაჩბეისა და ხაბჭკუტის მამლები ერთმანეთს გადასძახოდნენ, თენდებო.

კაჩბეი ისევ სიზმარში იყო. იგი უკვე ნანატრ ნაცვალს
 რაღს ხნავდა. გუთანს კვალში უდგა და ხარებს შორის
 უქნევდა, ფეხს აუჩქარეთო. აი კაჩბეიმ უკანასკნელი კვალი
 გახნა, ხარები შემობრუნა და... მამლის უცნაურმა ხრინ-
 წიანმა ყვირილმა შეაკრთო, კაჩბეიმ თავი ასწია, თვალები
 ოდნავ გაახილა და ააფახულა. პირზე კმაყოფილების ღი-
 მილი ეფინა, გულში თაფლის ზღვა ჰქონდა ჩაღვრილი.
 მის გონებაში სიზმარი და სინამდვილე ერთმანეთში ირე-
 ოდა. შემდეგ თანდათან გამოფხიზლდა, გამოვიდა სიზმ-
 რის ტკბილი ბურანიდან. გაღვიძება არ ესიამოვნა.

— ნუთუ სიზმარი იყო?! — მეთედ ეკითხებოდა თავს
 და შუბლი საავდრო ღრუბელივით ექუფრებოდა. გულიდან
 თაფლის ზღვა ამოეღვარა და მის ნაცვლად ნაღველა ჩაელ-
 ვენტა.

სახლი ისევ ბინდ-ბუნდში იყო გახვეული.

— ეჰეი, ჰეი! წამოდექი, გათენდა! — ყურში ჩასძახა
 ქმარმა ცოლს, თვითონ ტახტიდან დაფეთებულებით გად-
 მოხტა და ჩაცმა დაიწყო.

— ჯერ რა დროს გათენებაა, ეს რა უძილობა და მო-
 უსვენრობა შეგეყარა ამ ღამეს, ჰა?! — ნამძინარევი ხმით
 უთხრა ცოლმა და თვალები მოიფშვნითა.

— მაინც და მაინც მზემ უნდა მოგჭრას ეგ დასაბრმა-
 ვებელი თვალები? ვერა ხედავ, როგორ ინათა! მამლების
 ყვირილი მაინც არ გესმის? — მიახალა გულმოსულმა ქმარ-
 მა, ბუხართან მივიდა და ნაცარში გახვეული ნაკვერცხალი
 ასტამით გააღვივა.

როცა სინათლემ ფანჯრიდან შემოიხედა, კაჩბეიმ გა-
 რეთ გაალაჯა, წალდი ღვედში გაირჭო და მხიარული

სტვენით დაიწყო ეზოში სიარული. თვალი კი იმ მწოლარე კენ გაურბოდა, მთელი ღამე სიზმარსა და ცხადში რომ ხედავდა.

გულიც იქითკენ მიუწევდა.

სწრაფად გააღო ფალანგა-ჭიშკარი, ეზოში მწოლარე ხარებს შოლტი გადაუჭირა და გზაზე გარეკა. ქურდივით ფრთხილად გაიარა შუკა, გადახტა ლელეზე და სანატრელ მიწაზე იმედინად დაადგა ფეხი. მზერა ირგვლივ შემოატარა და უღვაშებში ჩაიღიმა.

— იდიდე, ალაპო! — თავისდაუნებურად წამოიძახა კაჩბეიმ და წვერი თითებით ჩამოივარცხნა.

სწორედ ამ დროს ხაბკუტიმ თავისი ფაცხის კარი გამოაღო და ეზოში გამოვიდა. ხმელ-ხმელი კაცი იყო იგი. თხელი წვერ-უღვაში ჰქონდა. თავზე თხის ტყავის ქუდი ეხურა.

სადღაც შორს კოლმეურნენი მღეროდნენ. ეს ხმა ხაბკუტის ფაცხამდე აღწევდა. სიმღერა რომ გაიგონა, ესიამოვნა, ღობეს გადაეყრდნო და მიაყურა.

ახსოვს ხაბკუტის, როგორ არ ახსოვს: სოფელში არტელი რომ ყალიბდებოდა, იგი განზე გადგა, მტრულად შეხედა ამ ამბავს, ყველას უბღვერდა, ვინც არტელში გაერთიანდა.

„კარგი ყოფილა კოლექტივი, რაკი ხალხი მღერის“, — გაიფიქრა მან.

არცთუ ისე შორს, ხაბკუტის ფაცხის მარჯვნივ, მოჩანდა კოლმეურნე მამსირის ახლადაგებული სახლი, რომელსაც კრამიტი წითელი ქუდივით ეხურა. აი, საკუტიც ხომ ხაბკუტიზე ღარიბი იყო, მაგრამ თავისი ჯარგვალის

გვერდით ახლა მშვენიერ ოდას იშენებს. ხაბკუტი კი
კვლავ ძველ ფაცხაში ცხოვრობს, ფრთამოტეხილი
ვით რომ დგას ცალმხარჩამოგდებული.

ფაცხიდან ცოლი გამოვიდა. ხაბკუტიმ უთხრა:

— ქალო, იცი, რას გეტყვი! კარგა ხანია ამაზე ვფიქრობ და დღეს საბოლოოდ გადავწყვიტე, შევიდეთ კოლექტივში. რას იტყვი შენ, ჰა?

— როგორც აჯობებს, ისე მოიქეცი, — მოკლედ მოუპრა ცოლმა.

— აუცილებლად უნდა შევიდეთ, აუცილებლად! — მტკიცედ ჩაილაპარაკა ქმარმა და ღელის გაღმა თავისი მიწისკენ გაიხედა. კაჩბეი დაინახა და უმაღვე მოაგონდა: ერთხელ ამ მიწაზე რაღაც სხვანაირად ჩაუარაკა.

„ნეტავი მითვისებას ხომ არ აპირებს ეგ მსუნაგი?“ — გაიფიქრა მან, ნაჯახს წამოავლო ხელი, მხარზე გაიღო და გაღმისაკენ გააბოტა.

კაჩბეიმ ვერ შენიშნა, როგორ მიუახლოვდა ხაბკუტი.

— დილა მშვიდობისა, მეზობელო! აქ რას დაეძებ? — მისვლისთანავე უთხრა ხაბკუტიმ და განგებ ჩაახველა.

კაჩბეი ისე შემოტრიალდა, თითქოს ქურდობაზე წასწრებოდეს ვინმე, დაინახა მხარზე ნაჯახგადებული მეზობელი და სახეზე ნაცრისფერმა გადაჰკრა.

„რა ეშმაკებმა მოიყვანა ეს ქეციანი ამ დროს?“ — გაიფიქრა, ხაბკუტის კი გაუღიმა:

— გაგიმარჯოს, ჩემო კარგო. ხარებს დავეძებ. შენ საით?

— ჯაბესიასთან მივდივარ, — ტყუილს ტყუილითვე უპასუხა ხაბკუტიმ.

მეტი არაფერი უთქვამთ, ერთი მარცხნივ წავედა მეორე მარჯვნივ.

მიეფარა თუ არა კაჩბეი თვალს, ხაბჯუტიმ ტყისაკენ გაუხვია და ბილიკით შინ დაბრუნდა.

კაჩბეიმაც ოჯახს მიაშურა. უკმაყოფილო იყო, ხაბჯუტიმ რომ ნახა.

მეორე დღეს, დილით, ეზოში გამოსული ხაბჯუტი განცვიფრებული შეჩერდა ღობის ახლოს. კაჩბეის თავისი ჭიშკარი ჩამოეხსნა და პირდაპირ მის ეზოსთან დაეკიდა. ახლა უფრო აშკარა გახდა, რომ გულხარბი მეზობელი მის მიწებს უპოტინებდა ხელს.

— ქალო, გამოიხედე ერთი! — დაუძახა მან ცოლს. ცოლი მაშინვე ქმრის გვერდით გაჩნდა.

— ხედავ, კაჩბეის ჭიშკარი სად დაუკიდია! ჩვენს მიწას ეპარება. კაჩბეი ახლა შინ არ იქნება, თორემ მე მოვახსენებდი საკადრისს. მის ცოლს კი რა უნდა ვუთხრა? წადი ახლავე და გაიგე, რატომ გადმოსწიეს ჭიშკარი ჩვენს!

ცოლმა თავი მანდილით გაიკრა და უხმოდ გაშორდა ქმარს. გზაზე გასულმა შენიშნა, რომ კაჩბეის ცოლი წყლიდან მოდიოდა მხარზე კოკაშედგმული. ჭიშკართან დაუხვდა. კაჩბეის ცოლმა თითქოს ვერ შენიშნა იგი, უბრაოდ აპირებდა ჩავლას.

— სალამი, ჩამსია! — თავი დაუკრა ხაბჯუტის მეუღლემ.

— სალამი. რაზე შეწუხებულხარ ამ დილაადრიან? — ორჭოფული ღიმილით მიუგო კაჩბეის ცოლმა და კოკა მხრიდან ჩამოიღო.

მეზობლები ერთმანეთს მიუახლოვდნენ.

— ჩამსია, ერთი ეს მითხარი, რატომ მაინც და მაინც ჩვენს ეზოსთან დაკიდეთ ჭიშკარი?

— ეგ თქვენი საქმე არ არის. ჩემს ჭიშკარს მინდა აქ დაგვიდებ, მინდა იქ, — უკმეხად უპასუხა კაჩხეის ცოლმა.

— ჰოი, ამას რას ხედავს ჩემი თვალები! — შეიცხადა ხაბჭკუტის მეუღლემ. — არხიც გაგიჭრიათ ჩვენს მიწაზე! ეს რაღას მოასწავებს?

— არც ეგაა თქვენი საქმე!

— ჰა, ჰა, ჰაიტ! როგორ თუ ჩვენი საქმე არაა! ჩვენს მიწაზე არხსა ჭრით და ჩვენი საქმე არაა? ეზოს გვაჭრით, გვაგიწროვებთ და ჩვენი საქმე არაა? რას ამბობ, რას, არ უფიქრდები?

— მომივა ქმარი და იმას ჰკითხეთ. იმან იცის მაგის ამბავი.

— არაა შენი ქმარი საჭირო, შენც კარგად იცი, რატომ ჩაიდინეთ ეს!

— გული დაიმშვიდე და როგორც მოსულხარ, ისე გაბრუნდი, თუ არ გინდა ეს კოკა თავზე გადაგაფშენა!

— ჰაიტ, შე ჭკუააფრაკო! მიწას მართმევ და თავის გატეხვითაც მემუჭრები?!

— წადი, წადი აქედან, მაიმუნის ცოლო!

— ვაი, მეხი კი დაგეცეს მაგ ქეციან თავზე! მაიმუნი შენ თვითონ გიწვევს გვერდით. კუზიანივით რომ დაიარება შენი ქმარი, იმას მაინც ვერა ხედავ, შე თვალებდასაბრმავებლო? უბედური ხარ, უბედური!

გაცხარდნენ ქალები. ერთმანეთს ლანძღავდნენ, თათხავ-

დნენ, ქოქოლას აყრიდნენ, კინალამ თმაშიაც ეცნენ ერთი-
მეორეს.

— თავი დაანებე! მოეშვი! მაგასთან ვერაფერს გახდები, წამო შინ! — ძლივს წამოათრია ხაბჯკუტიმ ცოლი.

მეორე დღეს, როგორც კი რიყრაყმა გამოიხედა აღმოსავლეთიდან, ხაბჯკუტი ფეხზე წამოხტა. სანამ უნამუსო კაჩბეი მის მიწას დაეპატრონებოდა, გადაწყვიტა, გასულიყო გაღმა და დაეწყო მუშაობა.

აიღო წალდი და გზას დაადგა.

ჯერ გვიმრა და ძეძვი უნდა მოეშორებია, საშიშია ცეცხლთან თამაში და მით უმეტეს, აქ, სადაც გვიმრნარს ტყე აკრავს ირგვლივ. ეს კარგად იცოდა ხაბჯკუტიმ. ამიტომ ჯერ ტყის პირას აკაფა ძეძვი და გვიმრა, აკაფა და მოარიდა ტყეს, მერე დაუძახა ცოლს: ცეცხლი გამომიტანეო.

კაჩბეიმ გაიგონა მეზობლის ძახილი და ზიზლით გაიხედა მისკენ.

— დამასწრო ამ ღვთის გლახამ! — სინანულით გაიქნია თავი და წალდს წამოავლო ხელი.

— ხარები გამორეკე ეზოდან! — უთხრა ცოლს და ჩქარი ნაბიჯით გაეშურა მეზობელი სოფლისკენ, სადაც მიხა ცხოვრობდა, აი, ის მიხა, რომლის პაპასაც ეკუთვნოდა ღელის გაღმა ადგილები.

ცოლმა ხაბჯკუტის ანთებული მუგუზალი გაუტანა. მან აიღო და ბულულად დაყრილ გვიმრას შეუნთო. გვიმრა გამხმარი იყო, უმაღვე ატკაცუნდა და ცეცხლი მოედო. ახლა მუგუზალი სხვა ადგილზე გადაიტანა ხაბჯკუტიმ. გამრავლდა ცეცხლი. ავარდნილმა მტრედისფერმა კვამლმა კაჩბეის სახლს მშვიდად გადაუარა თავზე. ალის ენები ისე

ათამაშდა, თითქოს ამ ენებს კაჩბეის ნიშნის მოსაგებად და გასაბრაზებლად ჰყოფდა მიწა შავი პირიდან.

ოფლად გაღვრილი ხაბჭკუტი ფეთიანივით დარბოდა და აღს გზას უჭრიდა, რომ ტყეს არ მოსდებოდა.

ცოლი ხან გამოჩნდებოდა, ხან კვამლში იმალებოდა.

მალე შეწყდა ცეცხლის ტკრციალი და აღის ენების თამაში. ნაცრის სუნი დადგა ირგვლივ. იქ სადაც აქამდე გვიმრა და ძეძვი იწონებდა თავს, ახლა გარუხებული მიწა იწვა. მხოლოდ ერთგან მოჩანდა გვერდებშეტრუსული მწვანე ადგილი.

სანამ ხაბჭკუტი ყამირს ხანძრავდა, დაღლილ-დაქანცული კაჩბეი მიხას ჭიშკართან აისვეტა:

— ჰეი, მიხა!

მიხა სუფრას უჯდა, უმალვე წამოხტა და გაიხედა. იგი ჩასკვნილი, მალალი კაცი იყო. შავი, სქელი და გაბურძღვნილი წვერი ჰქონდა.

— აჰ, კაჩბეი ხარ! რავა შორიდან იძახი, შემოდი, შემოდი ოჯახში! — შეიპატიჟა მან სტუმარი.

— ალაჰმა გიმრავლოს სტუმარი და სტუმრის გასასტუმრებელი პურ-მარილი, გვარი და ოჯახის ბარაქა! შენთან სტუმრობა როგორ დამეზარება, მაგრამ ახლა არა მცალია. ხარებს ვეძებ. ჩვენი შემოგარენი დავატყავე და ვერსად ვნახე. აქეთ ხომ არსად დაგინახავს?

— არა, არ დამინახავს.

— აბა, სად წავიდნენ ის სამგლეები, სად? არ იცოდნენ დამით გარეთ დარჩენა და ახლა რა ღმერთი გაუწყრათ ნეტავი?

ამ დროს, როცა იგი ტყუილების გუდას ბერავდა, მისი

ხარები, რომლებიც ცოლმა მინდორში გარეკა, ფაშვს დო-
რთქო ბალახით ივსებდნენ.

— აი, დღეს ხვნა მინდოდა დამეწყო და მაინცდამა-
ინც ახლა დამემალნენ.

კაჩხეის საუბრის სხვა გზით წარმართვა სურდა, ამი-
ტომ ახსენა ხვნა.

— უკვე გაიტანე გუთანი მინდორში? — დუმილის შე-
მდეგ ჰკითხა მიხამ.

— არა, ჯერ არა, რა მეჩქარება. მიწის გაშრობას ვუ-
ცდი. ეჰ, ხაბკუტიმ დაგვასწრო ორივეს. ჩემი სახლის იქ-
ით, ღელის გაღმა რომ გვიმრიანია, მიაღვა და მოუკიდა
ცეცხლი, გაწმინდა და ალბათ ხვალ უკვე გუთანსაც გაი-
ტანს სახნავად.

— რას ამბობ, კაჩხეი?! — მიხას თვალები გადმოუ-
ცვივდა.

— რატომ გაგიკვირდა ასე ძალიან?

— ის ხომ ჩემი მიწაა!

— შენი? ხაბკუტი ამბობს, ათაბაბას დროიდან ეს
ადგილი ჩვენი იყო.

— ურცხვად სტყუის! ამის თქმა როგორ გაბედა? ქვე-
ყანამ იცის, რომ იმ მიწაზე პაპაჩემი ტლაბგანი ესახლა.

— ჰო, ჰო, მეც გამიგონია ეგ ამბავი. მერე და ის უსინ-
დისო როგორ ბედავს სხვისი მიწის მითვისებას, ჰა? ეს
ხომ შენი დაბრკელებაა. მე რომ შენს ადგილას ვიყო, არ
შევაწევ. მართალია, ისიც შენი გვარისაა, მაგრამ მით უფ-
რო უნდა მოერიდოს შენთან დავას. სხვისი პაპის კერა
როგორ უნდა გადახნას კაცმა? მკვდრებსაც კი ეწყინებათ

ეს თავხედობა და საფლავში გადატრიალდებიან, უღირს შთამომავალს წყევლას შემოუთვლიან, — თქვა კაჩბემ და ცბიერად ჩაიცინა გულში.

კაჩბეის ნათქვამმა გული აუფორიაქა მიხას:

— რა ვქნა, რა ვქნა ახლა? — იკითხა ფიქრში წასულმა მიხამ. — ეს რომ უცხოს გაეკეთებინა, ცოცხალს არ გაფუშვებდი, მაგრამ მოგვარეს რა უნდა ვუქნა? მირჩიე, კაჩბეი, რამე!

— თუ ხაბჟკუტი არ გიბრალებს და ხალხის თვალში გამცირებს, შენ რატომ უნდა შეიბრალო? შენს დამცირებას რომ თავი დაანებო, ალაჰმა აცხონოს მისი სული და, პაპაშენს რა პირით უნდა შეხვდე საიქიოს? აი, ეს არის მთავარი. ბოდიში, მეჩქარება. კარგად იყავი, — გამოემშვიდობა კაჩბეი მიხას, რომელიც კვლავ დაფიქრებული იდგა.

კაჩბეის წასვლის შემდეგ მიხამ შვიდიოდეჯერ კიდეც აწონ-გაზომა ხაბჟკუტის სიაგკარგე და ბოლოს დაადგა ტალახიან გზას. სადავო მიწას რომ მიუახლოვდა, ფეხი შეანელა და შორიდან დაუწყო ზვერვა ხაბჟკუტის.

ხაბჟკუტი სწრაფად დარბოდა, მხიარულად უსტვენდა და წალდს მოხერხებულად იქნევდა, ტყის ახლოს, ცეცხლით გარუჯულ თხმელის პატარა ხეებს კაფავდა.

მიხა ბოლმისაგან ხან წითლდებოდა, ხან ყვითლდებოდა, თან აკანკალებული ხელით უღვაშებს იგრებდა. ცოტა რომ დაიწყნარა გული, საფარიდან გამოვიდა.

ხაბჟკუტი ისე იყო მუშაობით გართული, არც შეუნიშნავს იგი.

მიხამ განგებ ჩაახველა.

ხაბჯუტიმ მოიხედა.

მიხამ მეორედაც ჩაახველა. ხარის რქებივით გაფშეკილი უღვაშები აუცახცახდა.

— სალამი და გამარჯობა, მიხა! რა დაგემართა, რატომ არ მესალმები? რაზე ხარ გულმოსული, საიდან მოდიხარ, სად მიდიხარ, ვინ გაწყენინა? — ჰკითხა ხაბჯუტიმ.

— საიდან მოდიხარო, მეკითხები?.. საიდან და შინიდან... ცხენები დამეკარგა და ვეძებ.

ხაბჯუტიმ ერთხელ კიდევ აათვალიერ-ჩაათვალიერა მიხა. არ მოეწონა მისი გამოსხედეა.

— რა დაგემართა, ავად ხომ არა ხარ? რამ გაგაღურვა?

— მე არა ვარ ავად, მაგრამ შენ კი გატყობ, ვერ ხარ კარგად, — უცებ აენტო მიხა.

გაკვირვებულმა ხაბჯუტიმ თვალები დააჭყიტა:

— რა იყო, რა გულზე ხარ? მე ადამიანურად გეკითხები, შენ კი როგორ მპასუხობ? მარცხენა ფეხზე ხომ არ ანდგარხარ? ეგებ ვინმე ავთვალი დაგხვდა გზაში და დაგთარსა?

— მარცხენა ფეხზე ავდექი თუ დამთარსა ვინმემ, ეგ არაა შენი საქმე. ერთი ეს მითხარი, ამ მიწაზე გვიმრა რატომ გადაწვი?

— დაგენანა? მოთიბვას ხომ არ უპირებდი? შენ სიკეთე მითხარი, თორემ ასეთი გვიმრა რამდენიც გინდა, იმდენია ქვეყანაზე. წამოდი, წამომყე და ჩემი ყანის ბოლოს იმდენს მოგათიბვინებ, ას ზვინს დადგამ. მადლობასაც გეტყვი, თუ ამ სიკეთეს მიზამ. ანდა, აქ რატომ უნდა ირბინო

გვიმრისათვის, სამი ვერსი გზა ტყუილად რატომ უნდა თქვოდეს
ლო, როცა გვიმრა შენი ეზოს ახლოსაც ბლომად იზრდე-
ბა?

— გვიმრას რაც გინდა ის უყავი, გინდა დაწვი, გინდა
წინილად ჩადე. მე იმ მიწაზე გელაპარაკები, ეს გვიმრა რომ
გაზარდა.

— აჰა! აი, თურმე რა ყოფილა! აი, თურმე სად მარხია
ძაღლის თავი! ახლა კი მივხვდი, რატომ მოხვედი ტიკივით
გაბერილი. ჩემო ძმაო, მიწა მე მეკუთვნის და არა შენ, ეს
იცოდე კარგად.

— რაო, რაო? შენია ეს მიწა? ყური მატყუებს თუ მარ-
თლა ამბობ ამას?

— ჭკუაზე ხომ არ შეიშალე? გითხარი და ეგ არის: ჩე-
მია ეს მიწა.

— შენია შავი ქვა და ცხელი ნაცარი. ჭკუაზე აფრაკად
ხომ არა ხარ? სწორედ აქ ცხოვრობდა და აქვე მოკვდა პა-
პაჩემი ტლაბგანი. ბორცვი რომ ჩანს, იქ იყო მისი კერა!—
გაბრაზდა მიხა, გაიქცა, გაჭვარტლულ ქვას დაავლო ხელი
და ხაბკუტის დაუგდო წინ. — აი, შეხედე, ესაა პაპაჩემის
კერიას ქვა! დააკვირდი, დააკვირდი კარგად!

— ვაკვირდები, ვაკვირდები, მაგრამ ვერ გამირჩევია,
მართლა პაპიშენისეულია თუ პაპიჩემისეული.

— ამას რა გარჩევა უნდა, ისედაც ცხადია.

— არ არის ცხადი. მე ძალიან კარგად ვიცი, რომ პაპა-
შენი მართლაც აქ ცხოვრობდა, ამ ადგილზე და აქვე მოკ-
ვდა, მაგრამ შენ თუ დაგავიწყდა, მე გაგახსენებ, ვინ და-
სახლა იგი აქ. გეკითხები, იცი თუ არა ეს ამბავი? იცი და
არ ამბობ, ხომ? მაშინ მე გეტყვი: პაპაშენი ამ მიწაზე პაპა-

ჩემმა დაასახლა, სოფიჯიმ. პირველად სოფიჯიმს ვუთხარი
რობდა, შემდეგ იქ გადავიდა, სადაც ახლა ჩემი ფაცხა
დგას. პაპაშენი მაპაჯირი იყო. როცა იგი თურქეთიდან
დაბრუნდა, მის მიწაზე უკვე სხვები ესახლნენ. სად წასუ-
ლიყო, თვითონაც არ იცოდა. შეეცოდა პაპაჩემს თავისი მო-
გვარე და უთხრა: აგერ მაქვს თავისუფალი მიწა და დადგი
ზედ ფაცხაო. გაიგე?

მიხა ქვასავით ღუმდა.

ხაბჯკუტის ეგონა, დავარწმუნე ჩემს სიმართლეშიო და
განაგრძო:

— აი, ასეა საქმე, ჩემო ძმაო. ალაპმა აცხონოს მამაჩე-
მი, მარტო მამაჩემი კი არა, მთელი ჩემი წინაპრები აქ
იზრდებოდნენ და კვდებოდნენ. აი, თუ გინდა ჩამოგიტე-
ლი. — და მან თითებზე ჩამოთვალა თავისი წინაპრების სა-
ხელები. — შენ კიდევ ამბობ, ეს მიწა ჩემიაო. არ ვარგა
უხეირო ლაპარაკი და სხვისი მიწის დაჩემება, გაიგე?

— მოიცა, ხაბჯკუტი! რას ჩამომითვალე შენი წინაპ-
რების სახელები? ამქვეყნად ბევრი მოვიდა და ბევრი წა-
ვიდა. შენს წინაპრებამდეც ბევრი ცხოვრობდა ალბათ ამ
ადგილზე, მაგრამ მთავარი ისაა, ვინ ცხოვრობდა ბოლოს,
ვის ენთო ამ ადგილზე ბოლოს ცეცხლი. ბოლოს კი, რო-
გორც ყველამ იცის, ჩვენ გვენთო აქ ცეცხლი, პაპაჩემი იყო
ამ ცეცხლის პატრონი, გაიგე? ვინ გითხრა, ჩემი წინაპრის
კერა აყარე და გადახანო. ჩემი მოგვარე რომ არ იყო, იმა-
საც არ გაპატიებდი, აქ გვიმრა რომ გადახანძრე. კმარა,
გეყოფა, წადი აქედან! თუ ჩემს სიტყვას არ დაიჯერებ და
გუთანს გამოიტან სახნავად, მერე შენს თავსავე დააბრალებ,
რაც მოგივიდეს. ახლა სხვას არაფერს გეტყვი! — დაემუქ-

რა მიხა და გვერდზე შებრუნდა, აქაოდა მე ჩემი მამაშვილი მოვიტავეო.

ხაბჯკუტიმ გაკვირვებისაგან დაუსტვინა:

— უცნაურია! გარეული მოვიდა და შინაური გაავდოო, ამას ჰქვია.

იმ დღეს ვერ მორიგდნენ მოდავენი.

გულგაცეცხლებულნი თავთავის სახლში წავიდნენ.

მიხას ღამით ცუდად ეძინა. მიწის დასაკუთრების ყინი აწვალეზდა და მოსვენებას არ აძლევდა. დილით ადრე წამოხტა ზეზე, სასწრაფოდ ჩაიცვ-დაიხურა და სადავო მიწისაკენ გაიქცა.

ხაბჯკუტი ხნავდა, თან სიმღერას დასძახოდა.

მიხა გაცოფდა, გამძვინვარდა, ნახნავი გადასჭრა და ხარების წინ დაესო:

— ხიი! შეჩერდით, თქვე სამგლეებო! ხაბჯკუტი, ახლავე გამოუშვი ხარები უღლიდან! — მრისხანედ დაიბღავლა მან.

ხაბჯკუტი ენაწართმეულივით იდგა. ცალ ხელში გუთნის ტარი ეჭირა, მეორეში — წნელი.

— არ გამოუშვებ ხარებს უღლიდან, ხომ? არ გინდა მშვიდობიანად მოვრიგდეთ, ხომ? მაშინ მე ვიცი, რასაც ვინაამ! — კვლავ დაიყვირა მიხამ და თვითონ დაიწყო ხარების ქედიდან უღლის მოხსნა.

— ხელი გაუშვი, გაუშვი ხელი! — აყვირდა ხაბჯკუტი, მაგრამ ქარს გაჰყვა მისი ხმა. მიხას ყვირილისათვის ყური არ უგდია. აპურები შეხსნა ცალ ხარს, უღელი ააცალა, მერე ფეხი ჰკრა ფერდში და ხარი შეშინებული გახტა განზე. უღლის ერთი თავი მიწაზე დაეცა.

მიხამ მოინდომა მეორე ხარის გამოშვებაც, მაგრამ დროს მის ყურთან სახრემ გაიშხუილა. ცოტა დააკლდა, კინალამ თავში მოხვდა.

ხაბჯუტიმ რაკი სახრე ვერ მოახვედრა მეტოქეს, სწრაფად გადახტა და ებღღვნა მიხას. არ დაიბნა მეტოქე, ხაბჯუტის ყელში ჩაავლო ხელები, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა უბიძგა, მჯიღი ჰკრა და გვერდზე მიაგდო. ხაბჯუტის ქუდი გადაუვარდა. გამოუჩნდა გამელოტებული თავი, ზედ მხოლოდ აქა-იქ ჰქონდა შერჩენილი თმა. ოფლიანი მელოტი აულაპლაპდა მზეზე.

— აჰა! მაშ, მეჩხუბები კიდევ! — ხაბჯუტიმ კბილები გააკრაჭუნა და კვლავ მივარდა მიხას.

მიხამ დაიკაპიწა ბაღნიანი მკლავები, მეტოქეს წვერში სწვდა და შეანჯღრია. ხაბჯუტის სიმწრის ოფლმა დაასხა, მეტი გაჭირვებისაგან კბილები გააკრაჭუნა.

„ისედაც თხელი წვერი მაქვს და ეს ოხერი ამასაც აღარ მარჩენს. თუ არ ვუშველე თავს, უწვერო დავრჩე-ზი“, — გაიფიქრა მან და ძლივს ამოიძახა:

— ხელი უშვი წვერს!..

— წვერი რა არის, ყბებსაც დაგაგლეჯ, შე უნამუსო! — ნიშნის მოგებით უპასუხა მიხამ და წვერი ისე აქაჩა, რომ ხაბჯუტიმ ნიკაპი მალლა აიშვირა. ახლა რა დროს ვარსკვლავები იყო, მაგრამ ხაბჯუტის მოეჩვენა, რომ ვარსკვლავები გაფერმკრთალდნენ და ერთმანეთში აირივნენ.

თავისი წვერი რომ გადაერჩინა, ხაბჯუტის როგორმე ხელში უნდა მოეგდო მეტოქის წვერი, მაგრამ მიხა მიუხვდა, მოხერხებულად მოიცილა ხაბჯუტის გამოწვდილი ხე-

ლები, ბოლოს, როგორც იქნა, ხაბჯკუტიმ იმარჯვა და ხარბად ჩაბლუჯა მიხას სქელი წვერი.

— ჩემს წვერებს მოეშვი, თორემ, ალაპს ვფიცავ, სულ დაგაგლეჯ მაგ უნამუსო წვერ-ულვაშს! — გაპყვიროდა გაცეცხლებული ხაბჯკუტი. სხვათა შორის, იმ დროს სოფელში წვერ-ულვაში ჯერ კიდევ კაცის ღირსების მაჩვენებელი იყო.

გაუშვეს ხელი ერთმანეთის წვერს, მჯილი მჯილს დააჯახეს და გაითიშნენ.

— ჰაიტ, შე გაფუჭებულო! — მიაძახა ხაბჯკუტიმ.

— ჰაიტ, შე არაკაცო! — მიახალა მიხამ.

ისევ ეძგერნენ, წელში ჩაავლეს ერთიმეორეს ხელი.

მიხა უფრო ღონიერი იყო, ხაბჯკუტი — მოქნილი. მიხამ უცებ აიტაცა მოწინააღმდეგე და რამდენჯერმე დააბირა მისი წაქცევა, მაგრამ ხაბჯკუტიმ ფეხი მის ფეხს შემოასკვნა და თავი ასე გადაირჩინა. მოკლედ, იგი ჩანგალივით ხმარობდა ფეხებს.

მიხამ ერთხელ ცირკში ნახა, რომ ერთმა მოჭიდავემ მოულოდნელად ჩაიმუხლა, მეორე მოჭიდავე თავზე გადაიგდო და გაშოტა ძირს. მიხამ გადაწყვიტა, მოწინააღმდეგე ამ ხერხით დაემარცხებინა.

„ამ ხერხის მეტი ვერაფერი მიშველის“, — გაიფიქრა, უმაღვე ჩაიკეცა და ხაბჯკუტი თავზე გადაიგდო, მაგრამ არ გამოუვიდა ფანდი, არ გაიშოტა მეტოქე, ერთი წაიფორხილა და უმაღვე ფეხზე დადგა.

„კაცი კი არა, კატა ყოფილა ეს ოხერი“, — მიხამ ხელები დამუშტა.

დაიწყო ხელჩართული ბრძოლა.

დაღლილი ხაბჯკუტი დაძარღვულ ხელებში მლიჩხვ-
ღია მიხამ, გვერდზე გადაგრიხა, ქვეშ მოიქცია და ყელ-
ში ეცა.

ხაბჯკუტიმ ხროტინი დაიწყო. თვალები გადმოკარკლა.
შეშინდა.

„მხეცია ნამდვილი. არ დამინდობს, დამახრჩობს!“ —
აცახცახდა ქვეშმოქცეული კაცი და ნაწყვეტ-ნაწყვეტად
ამოღერდა:

— მიხა, შე ჩურჩუტო, კისერი არ წამაწყვეტო. დაუ-
ფიქრდი, რას აკეთებ, რას... მე რომ და... მააა... ხრ... ჩო...
ხომ იცი...

— ჰო, დაგახრჩობ, თუ პირობას არ მომცემ, რომ ჩემს
მიწას დამიბრუნებ. ჰო, მითხარი, მომცემ თუ არა, თორემ
გაგათავე! — ბურღლუნებდა მიხა.

ხაბჯკუტიმ მოითქვა სული, მუხლით აისროლა მიხა და
გვერდზე გადააგდო. რაკი ეს მძიმე ტვირთი მოიშორა,
სწრაფად დადგა ფეხზე.

ისევ მიიტანეს იერიში ერთმანეთზე, შეებნენ ხელდა-
ხელ.

ჩხუბს თვალი მოჰკრა ხაბჯკუტის ცოლმა, იწივლა და
იკივლა და მათკენ გამოიქცა. დიასახლისის უკან დაედევნენ
აყეფებული ძაღლები. აირივნენ და აკრიახდნენ ქათმები.
ჭიკჭიკს თავი დაანებეს ჩიტებმა და ცაში აიჭრნენ დაფეთე-
ბულნი. მხოლოდ ხბო აკუნტრუშდა, მხიარულად აბღავლ-
და, კუდი მოიქნია და ეზოს შემოურბინა.

კოლმეურნეებმა მუშაობას თავი დაანებეს და იქით
გაქანდნენ, საიდანაც ქალის კივილი ისმოდა.

ყველაზე ადრე მოჩხუბრებთან ძაღლები გაჩნდნენ და ყველა-ყვეფით ალყა შემოარტყეს.

კაჩბეი მათ თავიდანვე უთვალთვალებდა და უღვაშებში ეშმაკურად იღიმებოდა.

როცა ჩხუბი გაჩაღდა, კაჩბეიმ უთხრა ცოლს:

— ქალო, წადი შენ, თორემ იტყვიან, კარის მეზობელია და გასაზავებლად არ მოვიდაო. თავი მოგვეჭრება. წადი და, თუ მიკითხონ, უთხარი, შინ არ არის-თქო.

ცოლი გაისტუმრა კაჩბეიმ, მაგრამ ცნობისწადილმა არც ის დააყენა ეზოში, ქურდულად გავიდა ღელესთან, გადახტა, ბუჩქნარში შეიმალა და დაუწყო მოჩხუბრებს თვალთვალი. უცქეროდა მიხას და გული მოსდიოდა, მუშტს რას იქნევს, აიღოს ერთი დიდი ქვა და ხაბჭკუტის თავი გაუჩერქვოს. ეს რა მოუსაზრებელი ვინმე ყოფილაო.

მოცვივდნენ კოლმეურნეები, გააშველეს მოჩხუბრები.

— ბოთე, ხომ მოგხვდა! ეგ კიდეც ცოტაა! — მუშტს იქნევდა ხაბჭკუტი.

— ამ ხალხს რომ არა, მე შენ გიჩვენებდი სეირს, შელაყე, შენა! — გაიძახოდა მიხა.

ორივეს დასიცხული ძაღლივით გადმოეგდო ენა, ქშინავდნენ.

— ფუ, თქვენს კაცობას! — იფურთხებოდნენ კოლმეურნეები.

მიხას გათავისუფლებული ხარი უდარდელად სძოვდა ბალახს, იქვე, მახლობლად, მეორე კი უღლიანად ნახნავში ჩაწოლილიყო და მშვიდად იცოხნიდა. მათთვის სულ ერთი იყო, ვინ დაისაკუთრებდა ამ მიწას.

უცებ კაჩბეის ძაღლი ბუჩქებისაკენ ღავღავით გაიქცა.

კაჩბეის შუბლზე ცივმა ოფლმა დაასხა. მან ჩუმად დაუბრა-
 ზა ქურუხას და დაუწრუბუნა. ძაღლმა თავისი სახელი რომ
 გაიგონა, შედგა და დააჭყიტა თვალები, ვერ მიხვდა, ვინ
 ეძახოდა. კაჩბეი რომ დალანდა, გაკვირვებით მიაშტერდა.
 იგი შინ დატოვა და არ მოელოდა აქ შეხვედრას. ალბათ
 თავისი ძაღლური ჭკუით იფიქრა, ეს ვილაც სხვა კაციად
 და ყეფას მოუმატა. ბუჩქებს ერთი ამბით ურბენდა გარს.

ხალხმა ქურუხას ყურადღება მიაქცია. გაიქცნენ იქით,
 ვის უყეფს ძაღლი ასე გამწარებითო. კაჩბეის შიშმა ყბა
 გვერდზე მოუქცია, წამოხტა და კურდღელივით გაქცევა
 დააპირა, მაგრამ ბუჩქებმა ეკლიანი კლანჭები ჩააგლეს და
 არ გაუშვეს. ვიდრე ამ ეკლიან ბუჩქებს თავს დააღწევდა,
 კოლმეურნეებიც მიცვივდნენ.

— კაჩბეი, ეს შენა ხარ?

— ჰო, მე ვარ... — ისე თქვა კაჩბეიმ, თითქოს ხალხს
 პასუხი სამარიდან გასცაო.

— მერედა, აქ რას აკეთებ?

— თქვენსკენ მოვდიოდი და...

— კი, მაგრამ, შე დალოცვილო, გზა არ იყო, მაინცდა-
 მაინც ამ ეკალბარდებით რომ წამოხვედი? — ტყუილში
 დაიჭირეს კაჩბეი. ახლა იგი მეორე მახეში გაება.

— გამოდი!

— ოჰ, ეს წყეული ეკლები!..

კაჩბეი ცდილობდა გაეღიმა, მაგრამ საცოდავად ეჯ-
 ლანებოდა სახე. მარტო თეთრი კბილების გამოჩენა ხომ
 არაა ღიმილი!

ძაღლმა ახლა კი იცნო პატრონი. წასუნსულდა მისკენ,
 წინ დაუყუნცდა და კუდი ააქიცინა. თითქოს გრძნობდა,

რომ კაჩბეი ამ უხერხულ მდგომარეობაში მისმა დაუკვირველმა ვებლობამ ჩააგდო და თვალებით პატიებას სთხოვდა.

კაჩბეის ცოლმა, ქმარი რომ დაინახა, ხელები თავში წაიშინა, მერე უცებ გონს მოვიდა, არავინ შემნიშნოსო, მანდილი თვალებზე ჩამოიფარა და ხალხიდან გაიძურწა.

„რატომ ფეხები არ მოგტყდა, როცა აქეთკენ წამოხვედი! ცოცხლად დაგვმარხე და ეგ არის. მჯდარიყავი შინ ცოტა ხანს, რა გიშავდა? ხალხისათვის მათქმევინე, ქალაქშია წასულიო და თვითონ ბუჩქებიდან იცქირებოდი? ვიშ, ვაჟბატონი“, — ამბობდა თავისთვის შერცხვენილი ცოლი. ახლა ფეხქვეშ მიწა რომ ჩასკდომოდა და შიგ ჩაფარდნილიყო, ის ერჩია.

ხაბკუტიმ ბუჩქებიდან გამოსული მეზობელი რომ დაინახა, დაუტატანა:

— ჰაიტ, შე უსირცხვილო! ბუჩქებში იჯექი და უცდიდი, როდის მომკლავდა ეს მუდრეგი, ხომ? ვიცი, ვიცი, რა კაციცა ხარ! შენც ბევრჯერ სცადე ამ მიწის ხელში ჩაგდება, მაგრამ ვერ მოგართვეს! მე მგონია, მიხაც შენ ააგულიანე, ალაჰსა ვფიცავ, ტყუილი არ უნდა იყოს ჩემი ვარაუდი. მიხა, გულზე ხელი დაიდე და თქვი, მართალს ვამბობ თუ არა?

მიხა პაპისეული კერიას ქვასავით დუმდა.

— ხალხნო, — უთხრა ხაბკუტიმ მეზობლებს, — მამაჩემი, პაპაჩემი და პაპის პაპები, ყველანი, აი, აქ ცხოვრობდნენ. ცხოვრობდნენ და მარტონი ჩიჩქნიდნენ მიწას. ერთმანეთს ედავებოდნენ და ერხუბებოდნენ: „არა ჩემია და არა ჩემი ეს ადგილიო“. მეც ვდგავარ პაპიჩემისეულ მიწაზე, ვჩიჩქნი, ოფლით ვრწყავ და ჩემი წინაპრებივით ღატაკი

ვარ. როგორც ხედავთ, ამ მიწამ დღეს ერთმანეთს მოგვარენი წაგვაჩხუბა. კინალამ ძმამ ძმის სისხლი დაღვარა. ამ „არა ჩემია, არა ჩემიაობის“ გამო. კარგა ხანია ფეიქრობდი და საბოლოოდ გადავწყვიტე, გავხდე კოლექტივის წევრი. ჰა, ჩაიბარეთ ჩემი მიწები და ხარები, მამუშავეთ თქვენთან. ხალხთან მინდა ყოფნა, გამოვყრუვდი მარტო!

— მართალი ხარ, ხაბჟკუტი, მართალი. — უთხრა ერთმა თეთრწვერამ. — ეს „არა ჩემია, არა ჩემიაობა“ ყოველგვარი ბოროტების მშობელი. ესაა, ადამიანებს რომ აქეზებს და ტყვიებს ასროლინებს. ესაა, ძმას რომ ძმას აკვლევინებს, მეზობელს — მეზობელს და ნათესავს — ნათესავს. ესაა, ადამიანებს თავს რომ უტეხს... ჰოდა, დადგა ის დრო, როცა ამ უბედურებათა თავიდან აცილება თავისუფლად შეუძლია კაცს. მიწების გაერთიანებაა ამის მაღამო, აბა! შენ რას იტყვი, კაჩბეი?

— მეც ასე მგონია, — ამოილულლულა კაჩბეიმ.

ს ე ი დ ი ყ ი

ნაწევრები მოთხრობიდან „ს ე ი დ ი ყ ი“

სიკუჩი, სეიდიყის ქალი-
შვილი, კერასთან იჯდა
და ელოდა მამას, მამა

კი სოფლის საბჭოში იყო წასული.

უცბად სამზარეულოში სახეგაბრწყინებული ხაბაში
შეგარდა. ხელში გაზეთი ეჭირა.

— სიკუჩი, სიკუჩი! ხედავ ამას? — გახარებულმა მიმარ-
თა სიკუჩს, — იცი, გზაში წავიკითხე გაზეთის სახელი —
„აფსნი ყაფში“¹. რა გახარებული ვარ! პირდაპირ შენთან
გამოვიქეცი. რომ იცოდე, რა მადლობელი ვარ შენი! კა-
ცად მაქციე...

სიკუჩს გაეცინა. ხაბაშმა ღიმილით შეხედა და გაოფიქ-
რა: „ნეტა რატომ იცინის“.

¹ აფსნი ყაფში — წითელი აფხაზეთი.

— არა, ყური დამიგდე! ერთი ყური დამიგდე! — თქვა ხაბაშმა და ასო-ასო ჩაიკითხა: — „ა-ფ-ს-ნ-ი-ი-ს-ა-ი-ფ-ს-ს“, სიხარულისაგან დაუსტვინა და წამოიძახა: — ეი, ხაბაშ, უბედურო მწყემსო, კაცი გახდი, კაცი, კითხვა იცი! ეჰ, ხიკუჩ! რით უნდა გადაგიხადო სამაგიერო? — მას დაავიწყდა მორიღება, სირცხვილი და მხრებზე ხელები შემოხვია ქალიშვილს.

შემკრთალ ხიკუჩს გაეცინა.

— რატომ იცინი? — ღიმილით შეეკითხა ხაბაში.

— შენი სიხარული მეც მახარებს... სად იშოვე ეგ გაზეთი?

— ერთმა მოწაფემ მომცა, — ხაბაშს გაახსენდა, როგორ გამოართვა გაზეთი მოწაფეს და ღიმილით თქვა: — იცი, არ მაძლევდა გაზეთს... დამცინოდა, დიდი ხარ და კითხვა არ იცი, აბა, რად გინდაო. თითისტოლა ბავშვი იყო, წელამდე ძლივს მწვდებოდა...

— რატომ არ უთხარი, კითხვა ვიცი-მეთქი?

— შემრცხვა... მერე მომცა, რომ გაიგო შენთვის მინდოდა.

— დაჯექი აქ და წაიკითხე. მე ყურს დაგიგდებ, — უთხრა ხიკუჩმა.

ხაბაში იქვე, მის გვერდით დაჯდა და კითხვა დაიწყო:

— „კოლ-მეურ-ნე-ობა ა-რის ახა-ლი ფორ-მა მე-ურ-ნე-ობის წარ-მო... წარ-მო...“

— ებისა, — დაეხმარა ხიკუჩი.

— ე-ბი-სა, — გაიმეორა ხაბაშმა, ასწია თავი და შეხედა ხიკუჩს, — უჰ, რა გრძელი სიტყვაა! — კვლავ განა-

გრძო კითხვა: — „უნ-და ჩა-ვა-ბათ კოლ-მეურ-ნეობაში... იცი რა, ხიკუჩ, კოლმეურნეობა მშრო-მე-ლი გლე-ხე-ბი“... იცი რა, ხიკუჩ, კოლმეურნეობა თუ ჩამოყალიბდა ჩვენში, შევალ...

— კოლმეურნეობაში?.. შედი!.. — მიახალა უკმაყოფილოდ ხიკუჩმა, რადგან არ უნდოდა მისი მოშორება. მერე დაუმატა: — მე კი ვეღარ მნახავ!.. დაკარგული ვიქნებო შენთვის!..

— ვეღარ გნახავ?.. მაშ არ გინდა, რომ წავიდე აქედან? — შეეკითხა ხაბაში.

— არა, არა, წადი!.. შენ ახლა დიდი ხარ... ვის შეუძლია შენი დაკავება! — ჩაილაპარაკა შეწუხებულმა და პირი მიიბრუნა.

— არა, ხიკუჩ... არა, არსად არ წავალ... არსად! უშენოდ ვერ გავძლებ...

ამ სიტყვებმა გული მოუღებო ხიკუჩს და სწრაფად მოაბრუნა სახე. ხაბაშმა თვალები დახარა. ხიკუჩს უნდოდა მიაღწერსებოდა, მაგრამ ქალწულებრივმა მოკრძალებამ შეაჩერა.

— მაშ, არ წახვალ? — ჰკითხა მან ალერსით. ხაბაშმა თავი ასწია.

— არა... სად უნდა წავიდე?.. თქვენს მეტი არავინ მყავს. შენ გულკეთილი ხარ, დედაშენიც... შენს უნახავად ვერ გავძლებ... ჩვენ ხომ ერთად ვიზრდებოდით!.. — თქვა და კვლავ დახარა თვალები.

ხიკუჩმა თავისდაუნებურად ხელი შეახო ხაბაშის ხუჭუჭა თმას, მაგრამ სწრაფად მოაშორა და უთხრა:

— ხაბაშ, განაგრძე კითხვა...

ხაბაშმა ხელახლა გაშალა გაზეთი.

ამ დროს სოფლის საბჭოდან დაბრუნებული სეიდიყი თავის ეზოში შევიდა. სამზარეულოში შუქი ენთო და პირდაპირ იქითკენ გაემართა. ფეხაკრეფით მივიდა სამზარეულოსთან, მიადო თვალი ჭუჭრუტანას და შეიხედა. ხიკუჩ და ხაბაში ერთად ისხდნენ კერასთან.

„გაზეთს კითხულობს ჩემი მწყემსი!.. სად ისწავლა?“ — გაიფიქრა და კვლავ მიადო თვალი ჭუჭრუტანას.

„კაცად მაქციე, ხიკუჩ“, — შემოესმა ხაბაშის სიტყვე-
ბი და ერთბაშად აეხილა თვალები.

„ურწმუნო გიყური! მან ასწავლა კითხვა!“ — თავის-
თვის ჩაილაპარაკა სეიდიყმა, მოშორდა კედელს და ჩაფი-
ქრდა. მერე ჩქარი ნაბიჯით კარისაკენ გაემართა.

ხაბაში სწრაფად წამოხტა და დააპირა გაზეთის და-
მაღვა.

— რას მიმაღავ, დად? — ჰკითხა სეიდიყმა ალერსით.
პირველად მიმართა ხაბაშს ასე თბილად.

— არაფერს... ისე... — მიუგო ხაბაშმა და თვალები
დახარა.

— როგორ თუ არაფერს?.. ხომ გიჭირავს ხელში რა-
ღაც?

— გაზეთია... — მიუგო ხაბაშმა გაუბედავად.

— მერე, რატომ მიმაღავ, დად?

— არა... არ დამიმაღავს... ისე... — ჩაილაპარაკა ხა-
ბაშმა და ხიკუჩს შეხედა. გულში გაივლო, ეწყინება ხი-
კუჩს, სეიდიყს რომ ვუთხრა, კითხვა შენმა ქალიშვილმა
მასწავლა-მეთქი.

— იცი კითხვა?

ხაბაში დუმდა.

— იცის, — მიუგო ხიკუჩმა.

— ვინ გასწავლა, დად?

ხაბაში კვლავ დუმდა.

— მე, — მიუგო ხიკუჩმა.

— შენ ასწავლე?

— ჰო.

— კარგი საქმეა, დად, კარგი... კაცს კითხვა ასწავლო...
ნამდვილი ელვა ხარ, — ჩაილაპარაკა სეიდიყმა. ისე ეჭი-
რა თავი, თითქოს ძალიან კმაყოფილი იყო, მისმა შვილმა
რომ მწყემსს კითხვა ასწავლა. მერე ხაბაშს მიმართა:

— აბა, დად, როგორ კითხულობ?

ხაბაშმა გაუბედავად გაშალა გაზეთი:

— „კოლმეურნეობა არის ახალი ფორმა მეურნეობის
წარმოებისა.“

სეიდიყმა შუბლი შეიჭმუხნა.

— მანდაც კოლმეურნეობაზეა ლაპარაკი?.. — წამოს-
ცდა უნებურად სეიდიყს.

— ჰო, — მიუგო ხაბაშმა და განაგრძო:— „უნდა ჩავა-
ხათ კოლმეურნეობაში მშრომელი გლეხები... კულაკი“...

— რაო, რაო? — გააწყვეტინა სეიდიყმა.

— „კულაკი კოლმეურნეობის მტერია“...

— კმარა! ყოჩაღ, მართლა გცოდნია კითხვა... — თქვა
სეიდიყმა და ხიკუჩს თითქოს ხუმრობით მიმართა: — შენ,
დად, კარგი მასწავლებელი ყოფილხარ... მაგრამ როგორ
მოხდა, რომ მე ვერ გავიგე... ხიკუჩ, ბიჭმა დაიძინა?

— დაიძინა.

— წადი, გააღვიძე, აქ მოვიდეს, — თქვა მონღოლმა და კერასთან ჩამოჯდა.

ხიკუჩი წავიდა. ხაბაშმაც დააპირა წასვლა, მაგრამ სეიდიცმა შეაჩერა.

— ხაბაშ, მოიცა, დად, საქმე მაქვს, — უთხრა მან და შეხედა. დიდხანს უყურებდა. ხაბაშმა თვალეები ძირს დახარა. — ხი-ხი-ხი! — ჩაიციხა სეიდიცმა: — შენ, დად, ალბათ, ფიქრობ, მოხუცი მე ხომ არ დამცინისო. მაგრამ, არა, ხაბაშ! კაცის სასაცილოდ აგდება არ შემშვენის... ამ უკანასკნელ დროს ბევრს ვფიქრობ ერთ საქმეზე... ასეც ავწონე, ისეც, დაბოლოს ერთ აზრს დავადექი. ხაბაშ, ნუ დამიმაღავ, ხომ გიყვარს ხიკუჩი? ჰა?

ისე მოულოდნელი იყო ხაბაშისათვის ეს კითხვა, რომ თავი სწრაფად ასწია, მაგრამ მალე ისევ დახარა.

— ნუ გრცხვენია, დად... ქალიშვილი ხომ არა ხარ... — განაგრძო სეიდიცმა: — შენ რომ არ მითხრა, მე თვითონ ვხედავ ყველაფერს. თვალეებზე გატყობ... თვალი ხომ გულის სარკეა... სეიდიცს ვერაფერს დაუმაღავ... ესეც რომ არ იყოს, კაცი ბედს ვერ გაექცევა... თუ ბედმა ხიკუჩი გარგუნა, შენი იქნება, შენ მოგთხოვდება... ვინ შეცვლის ალაჰის ბრძანებას? ვერაფერს! როგორც ვხედავ, ხიკუჩსაც უყვარხარ...

— სეიდიც... ნუ დამცინი!

— ე-ე-ე, არ გჯერა... — თქვა სეიდიცმა ვითომ უკმაყოფილოდ: — ალაჰმა გული გამიპოს, თუ სიმართლეს არ ვამბობდე! ხაბაშ, შვილი მგონიხარ ჩემი. პატარაობიდან ჩემთან ცხოვრობ... ჩემ პურ-მარილს ჭამ...

— სეიდიც, არ დავივიწყებ მაგას, — თქვა ხაბაშმა და

გაიფიქრა, იქნებ გულწრფელად მელაპარაკებო, მაგრამ მაშინვე უკუაგდო ეს აზრი.

— მჯერა, არ დაივიწყებ, — თქვა სეიდიყმა და თითქოს შეწუხებულმა განაგრძო: — მალე მწყემსობის ვადა გავა, ჰოდა, არ მინდა, ერთმანეთი დავკარგოთ. ვთქვათ წახვედი. სად წახვალ მერე? არაფერი შენ არ გაგაჩნია, ცარიელტარიელი ხარ. იქნებ ფიქრობ, სასირცხვილოდ მიმაჩნია შენისთანა სიძის ყოლა? შენ ვაჟკაცი ხარ... აი აქვე, გვერდით მიწას მოგცემთ, სახლს აგიშენებთ და იცხოვრებთ ტკბილად. მეტი რაღა გინდა?.. ერთმანეთს არ დავკარგავთ. რაც მე მაქვს, შენი იქნება. ასეა, დად... არაფრის დამალვა არ მიყვარს, რასაც ვფიქრობ, პირდაპირ ვამბობ. ახლა გავათავოთ ამაზე ლაპარაკი, დრო ბევრი გვაქვს, მერე კიდევ მოვილაპარაკოთ. თქვენ, ორივე, ჩემი შვილები ხართ. — დაასრულა სათქმელი სეიდიყმა და ჩიბუხის გატენას შეუდგა.

ხაბაში გაუნძრევლად იდგა. საფეთქლები გამალებით უცემდა. გონებიდან არ შორდებოდა კითხვა: „გულწრფელად მელაპარაკება თუ არა?“ სეიდიყი ისე დაბეჯითებით ლაპარაკობდა, ხაბაშმა ყოყმანი დაიწყო.

სეიდიყმა გატენა ჩიბუხი, დაადო ზევიდან პატარა ნაკვერცხალი და გააბოლა. უცბად, თითქოს ახლა გაახსენდო, მიმართა ხაბაშს:

- ჰო, მართლა! იცი, დად, რა ქნა თემირმა?
- რა?

— წავიდა, ჩვენს პურ-მარილს წიხლი ჰკრა. არაფრად ჩაგვაგდო არც შენ, არც მე, არც სხვები. ამ სახლის მტერი

გახდა... ეს შენც იცი. მაგრამ ახლა მთლად ჭკუიდან შეი-
შალა... მას შემდეგ რაც გუთანი მიიღო, კოლმეურნეობაზე
ფიქრობს. ეტყობა, ვილაც ატყუებს... მებრალება. ჩემთან
იყო, ჩემ პურ-მარილს ჭამდა. დაილუბება თუ კოლმეურნე-
ობაში შევიდა.

— გაზეთში წერია, კოლმეურნეობა კარგიაო, — ჩა-
ილაპარაკა ხმადაბლა ხაბაშმა.

— ტყუილს ამბობენ, დად, ტყუილს! ნუ დაიჯერებ!
შენ მე დამიგდე ყური; ჯერ ახალგაზრდა ხარ, კოლმეურ-
ნეობა, ჩვენთვის, აფხაზებისათვის, სიკვდილია. ის მოს-
პობს ჩვენს ზნე-ჩვეულებებს. თუ კოლმეურნეობა გაჩნდა,
ჩვენს ახაბლაში ცხოვრება შეუძლებელი გახდება. თემირს
არ ესმის, უნდა გამოვუგდოთ ეს სისულელე თავიდან მასაც
და ზოგიერთ სხვასაც. ყველაფერი გუთნის ბრალია. თუ
გუთანი არ ექნებათ, კავით კოლმეურნეობის მიწებს ვერ
მოხნავენ... ხომ გაიგე, დად?

ხაბაში დუმდა.

— გუთანი სადმე უნდა დაგმალოთ.

— როგორ, მოვიპაროთ?—იკითხა გაკვირვებულმა ხა-
ბაშმა.

— არა, დად, არა! რა შუაშია მოპარვა?! დროებით უნ-
და დაგმალოთ, მეტი არაფერი... ეს თემირისთვის სასარ-
გებლოც იქნება. ხომ გაიგე?

„ეგ სულერთია“, — გაიფიქრა ხაბაშმა.

— მე დავბერდი, წელი ვედარ ამიწევია, თორემ თვი-
თონ მოვაგვარებდი ამ საქმეს. ჰოდა, შენ უნდა ივარგო,
შვილო!

— მე? — შესძახა ხაბაშმა და თვალწინ დაუდგა თა-
ვისი საუკეთესო მეგობრის თემირის კეთილი სახე.

— რა იყო, დად? რატომ გაიკვირვე ასე? სიკეთეს
უზამ თემირს, იხსნი უბედურებისაგან...

— როგორ უნდა მოვპარო გუთანი თემირს?! ვერა,
ვერ შევძლებ მაგას. — მიუგო ხაბაშმა სასოწარკვეთილი
ხმით.

— ვერ შეძლებ? — წამოვარდა სეიდიყი, — თუ მამად
არ მიგაჩნივარ, დღესვე წადი ჩემი სახლიდან! აღარ მინ-
დინხარ აღარც შევილად და აღარც სიძედ! თვალით ნულარ
დამენახვები! იცოდე, თხას ჩემგან ველარ მიიღებ! თუ ჩემს
თხებს აძოვებდი, სამაგიეროდ გაჭმევდი, გასმევდი. მამა-
შვილურად გარიგებ: ნუ დაიღუპავ თავს, წადი, გააკეთე
რასაც გეუბნები. იქვე ახლოს, ტყეში ბალახებით და ეკლე-
ბით დაფარული ძველი ჭა არის, ხომ იცი?

— ვიცი! — მიუგო თითქმის ჩურჩულით ხაბაშმა.

— აი, იქ ჩააგდე გუთანი და ალაპიცი ველარ იპოვის.
წადი, ნუ კარგავ ბედნიერებას, წადი, დად, წადი... — და-
ამთავრა ალერსიანად სეიდიყმა.

— არ შემიძლია, სეიდიყ, — გაუბედავად უთხრა ხა-
ბაშმა.

— მაშ, გამეცალე! აღარ დამენახო, შე უბედურო, შენა!
ძალღი ჰყევს, ცხენი კი სძოვსო. ველაპარაკები, ეს ყურსაც
არ იბერტყავს! გამეცალე! — დაიყვირა სეიდიყმა.

თავდაღუნული ხაბაში კარისაკენ გაემართა.

— ერთხელ კიდევ მოიფიქრე... — დაუდაბლა ხმას სე-
იდიყმა, — კარგად დაუკვირდი, რაც გითხარი, თუ არ

გინდა დაგვკარგო მეც და ხიკუჩიც. შენთვის სიკეთე მინ-
და, — უთხრა მიმავალ ხაბაშს.

ხაბაში გარეთ გავიდა. შუხლები ეკეცებოდა, გული აჩქარებით უცემდა. მიდიოდა ტორტმანით, ანგარიშმიუცემლად, სანამ სახლის უკანა კედელს არ დაეტაკა. აქ შეჩერდა. ერთ ხანს უგონოდ იდგა კედელს მიყრდნობილი.

მომორებით, თხმელების ქვეშ, სიბნელეში, ბუნდოვნად მოჩანდა გადახურული ფარეხი. ხაბაში იქითკენ გაემართა. თხები კიკინით შეხვდნენ თავიანთ მეგობარს, სიბნელეში თვალებს აბრიალებდნენ, მაგრამ ხაბაში არავითარ ყურადღებას არ აქცევდა მათ და გაკვირვებული თხებიც მიყუჩდნენ. ხაბაში სახურავზე ავიდა და გაიშოტა. თავი უხსურდა. შუბლზე ხელი დაიდო. თხმელის ფოთლებში აქა-იქ ოდნავ ბჟუტავდა ვარსკვლავები. ისინი აკონებდნენ თემირთან ერთად სათიბში გატარებულ ღამეებს. გაახსენდა, როგორ იწვნენ ისინი გულალმა თივაზე და შეჭყურებდნენ ვარსკვლავებს, ცაზე გაფანტულ გავარვარებულ ნაკვერცხლებად რომ ეჩვენებოდა. გაახსენდა ისიც, თუ როგორ ესარჩლებოდა მას თემირი და როგორ იცავდა სეიდიყისაგან... და აი, ახლა, უნდა ავნოს თემირს. გული ეკუმშებოდა, მწარედ უკვნესოდა... უცბად თვალწინ ხიკუჩის სახე დაუდგა... ხიკუჩი გვერდით უზის, ალერსიანად თავზე ხელს უსვამს.

დაქანებულ სახურავზე წვერცანცარა თხა აცოცდა. ხმაურზე ხაბაშს შეაჟრჟოლა, მაგრამ როცა თხა დაინახა, გაუხარდა. თხა გაჩერდა, ტუჩები შეახო მის შუბლს. სიბნელეში ორმა თვალმა გაიელვა... გაიელვა ისე, როგორც თხმელის ფოთლებში ვარსკვლავები ელავენ. ხაბაშმა ყუ-

რებში ხელი წაავლო თხას და თავზე ლოყა მიადო. მერვ
დიდხანს ჩაპყურებდა თვალებში.

— ეჰ, ჩემო კარგო თხავ, გული მტკივა, ბოლმა მახრ-
ჩობს! მიყვარს ხიკუჩი, მიყვარს თემირი და ცუდი საქმე
უნდა გავაკეთო...

თხამ თავი გააქნია, თითქოს არ მოეწონა მისი განზრა-
ხვა.

— არ მოგწონს?.. მართალი ხარ... მართალი... მაგრამ
ბოროტი მოხუცი რომ გამაგდებს?.. არავინ არა მყავს...—
თქვა ხაბაშმა.

— არ წასულხარ? — გაისმა სიბნელეში სეიდიყის უკ-
მეხი ხმა.

ხაბაში სწრაფად წამოდგა. ჩუმად ჩაცოცდა ძირს,
გულზე მწუხარედ დაიკრიფა ხელები და თემირის სახლი-
საკენ გაემართა.

სეიდიყს პასუხი რომ არ მოესმა, მიტრიალდა და სამ-
ზარეულოში შევიდა.

— მოხვედი, დად! — მიმართა შვილს, რომელიც ის-ის
იყო ლოგინიდან წამომდგარიყო. — კარგი ჰქენი. ახლავე
შეკაზმე ცხენი და ყაზილბაკთან წადი.

— რა ვუთხრა?

— უთხარი, სოფლის საბჭო კოლმეურნეობის ჩამოყა-
ლიბებას მხარს უჭერს-თქო, სოფლის ყრილობა უნდა მო-
იწვიონ. რასაც დაგაბარებს, არ დაგავიწყდეს.

— ახლავე წავალ!

— მოიცა! თუ გზაში გკითხა ვინმემ, სად მიხვალო, არ
უთხრა, რომ ყაზილბაკთან მიდიხარ. ჩქარა დაბრუნდი!

— კარგი! — უპასუხა მორჩილმა შვილმა და გარდა
გავარდა.

სეიდიცმა ჩიბუხი გააბოლა. ამ დროს ცოლი შემოვიდა.

— რატომ დაიგვიანე? — ჰკითხა მან.

— რატომ და დიდი საქმე მქონდა... სოფლის საბჭომ
მხარი დაუჭირა კოლმეურნეობას.

მოხუცი ქალი ერთ ხანს გაჩუმებული იდგა და რაღა-
ცაზე ფიქრობდა, მერე ჰკითხა:

— შვილი სადღა გაგზავნე ასე გვიან?

— ყაზილბაკთან.

— რაში დაგჭირდა ამ შუალამისას ყაზილბაკი?

— შენი საქმე არ არის! — შეუტია სეიდიცმა.

— იცოდე... რამე რომ დაგემართოს, შენივე ბრალი იქ-
ნება... ქათამმა ჩხრიკა, ჩხრიკა და თავის დასაკლავი დანა
გამოჩხრიკაო, შენც ასე გამოჩიჩქნი...

— გაჩუმდები თუ არა! უკეთესია შენს ქალიშვილს მი-
ხედო! — უთხრა საყვედურით სეიდიცმა.

— რა იყო? რა მოხდა? — შეშფოთდა მოხუცი.

— რა მოხდა და ცემა მოუხდება იმას.

— არ იტყვი, რა მოხდა?

— დედ-მამის დაუკითხავად მწყემსს კითხვა ასწავლა!

— უბედური ხარ, უბედური! მე მეგონა, საშინელება
მოხდა! გული გადამიტრიალდა! რად არის მერე ცუდი,
რომ კაცს კითხვა ასწავლა? — წამოიძახა მოხუცმა.

— ჰმ... რად არის ცუდიო!.. ნასწავლი მოჯამაგირე
თითს არ გაანძრევს! იცი ეს თუ არა?.. რა სწავლა უნდა
უბადრუკს!

— უსამართლო კაცი ხარ, უსამართლო! — თქვა მო-

ხუცმა. დაამოკლა ჯაჭვი, რომელზედაც ქვაბი ეკიდებოდა და
განაგრძო: — ხიკუჩი ჭკვიანია. ცუდს არაფერს გააკეთებ
თებს...

ამ დროს ხიკუჩი სამზარეულოს მიუახლოვდა, თავისი
სახელი რომ გაიგონა, გაიფიქრა, ალბათ მლანძღავენ,
რომ ხაბაშს კითხვა ვასწავლეო, ფეხაკრეფით მივიდა კე-
დელთან და ყური მიადო.

გაისმა სეიდიყის ხმა:

— ერთ რამეზე მინდა მოგელაპარაკო.

— რაზე?

— ხიკუჩი უნდა გავათხოვოთ.

— გავათხოვოთ?! ხუმრობ თუ?

— ვხუმრობ კი არა!

— ნან, რას ამბობ? ბავშვია ჯერ, რა დროს მისი
გათხოვებაა? ჭკუაზე ხომ არ შეიშალე? — ხელების ქნე-
ვით წამოიძახა მოხუცმა.

— ჭკუაზე არ შევშლილვარ. რა ბავშვია! გუშინ არ
მოაშორე ძუძუს!. ხი-ხი-ხი! ბავშვი კი არა, მომწიფებული
ქალიშვილია. აგერ მეთვრამეტეში გადადგა. შენ კი გაიძა-
ხი, ბავშვიაო.

— ნან, ნან, ჩემი ხიკუჩი. ნეტა მის ბედნიერებას მო-
მასწრო და მერე თუნდა მომკლა.

— ნუ ეჩქარები სიკვდილს, — გააწყვეტინა სეიდიყ-
მა, — მაშ რა გგონია, მამა ცუდს მოინდომებს შვილისა-
თვის?

გულაჩვილებული დედა თავისას გაიძახოდა:

— უი, ნან, ნეტა შენ ბედნიერებას, შენ ქმარს მომასწ-
რო, მერე თუნდა ერთ დღესაც ნუ ვიცოცხლებ.

— გინდა სახელსაც გეტყვი.

— ვინ არის? — ჰკითხა მოხუცმა და დააშტერდა.

— კოსტა! — მიახალა ერთბაშად სეიდიყმა.

— რომელი კოსტა, უბედურო? — შესძახა ცოლმა.

— კოსტა ვაჭარი.

ხიკუჩი უცბად მოსწყდა კედელს, თითქოს გველმა უკ-
ბინაო.

— აი, ღმერთმა კი დაგწყევლოს, ღმერთმა! როგორ
ამოგივიდა პირიდან ეგ? ცალთვალა კაცს მივათხოვოთ? —
წამოიძახა აღშფოთებულმა მოხუცმა.

— მამაკაცს სილამაზე რად უნდა! აი, მეც ცალ
თვალზე ქუთუთო ვიწრო მაქვს, რატომ მომთხოვდი?
კვდებოდი ჩემთვის ხომ! ხი-ხი-ხი! — ჩაიცინა სეიდიყმა.

— მაშინ ეგ შენი ბრუციანი თვალი არ დამინახავს.

— ხი-ხი-ხი! — კვლავ ჩაიცინა სეიდიყმა, — დაბრმა-
ვებული იყავი ჩემი სიყვარულით, დაბრმავებული!

— რომელი სიყვარული! ერთხელ მეტად არც კი მინა-
ხიხარ! მშობლებმა ძალით გამათხოვეს... არა, არა, აღარ
გამაგონო ეგ სახელი! აღბათ წამოგცდა! არა! არა! — ვე-
ლარ ისვენებდა მოხუცი.

— სულელი ხარ, სულელი! — დაიწყო ისევ სეიდიყ-
მა, — კოსტა ვაჭარია, მდიდარია, კარგად ცხოვრობს. მე-
რე რა, თვალზე ლიბრი რომ აქვს გადაკრული! სამაგიეროდ
გამოსადეგი კაცია.

— ნუ მეუბნები მაგას! გინდა გაყიდო შვილი?! არა,
არა! — თქვა მოხუცმა და გავარდა გარეთ.

— ე-ე-ე! ეშმაკმა წაგიღოს! მოიცა, შენ თვითონ შე-
მეხვეწები! — ჩაილაპარაკა თავისთვის სეიდიყმა, მიუჯდა

კერას, გასწი-გამოსწია შეშა, წააყარა ნაკვერცხალს წიგნობაში,
რი, მერე წამოდგა და ოდისაკენ გაემართა.

ხიკუჩს მთელი ღამე არ სძინებია. თავიდან არ შორდებოდა ის აზრი, რომ მამას სურდა ძალით გაეთხოვებინა საძულველ კაცზე. კომკავშირელი ქალი ვაჭარზე უნდა გაეთხოვებინათ! ისიც ბრუციანზე! ხიკუჩმა საბანი გადართო და ლოგინში წამოჯდა. აღშფოთდა ახალგაზრდა გული. გაფართოებული უძრავი თვალები წყვილადის გარღვევას ლამობდნენ... ამავე დროს ხიკუჩის გულს სხვა იდუმალი შიში ეუფლებოდა... „სად გაგზავნა მამამ ამ უკუნღამეში ჩემი ძმა?“ — ფიქრობდა იგი. ჰკითხა დედას, მაგრამ მან არაფერი იცოდა. ხიკუჩი გრძნობდა, რომ მამას უკეთური განზრახვა ედო გულში. მამა უკანასკნელ დროს სულ შფოთავდა, სულ ბუზღუნებდა... ერთხელ ყაზილბაკიც მოვიდა მის სანახავად... გაკიცხა მამის საქციელი, რასაც მანამდე ხიკუჩი ყურადღებას არ აქცევდა. გაახსენდა მთელი თავისი ცხოვრება, მამა ყოველთვის მტარვალი იყო ოჯახში. სისხლს სწოვდა მეზობლებს, ღარიბ გლეხებს. გამორჩენისათვის საკუთარ ქალიშვილსაც არ დაინდობდა...

დილით სამზარეულოს წინ ხიკუჩი ძმას შეხვდა.

— სად იყავი წუხელ? — ჰკითხა მას.

— რა შენი საქმეა! — მოუჭრა ძმამ.

— არ გინდა მითხრა? მაშ კარგი! ზამას ცუდ საქმეში შველი ხომ... კომკავშირელს დამიხედეთ! აი, ნახავ, განვაცხადებ კომკავშირში.

— აბა, გაბედე! გიჩვენებ სეირს! ცემით მოგკლავ! — დაუბრიალა თვალები და გაშორდა.

ხიკუჩი დარწმუნდა, რომ მამას რაღაც ცუდი ჰქონდა.
განზრახული და კომკავშირელი შვილი ეხმარებოდა.

ხიკუჩი მოაჯირს მიეყრდნო და ჩაფიქრდა.

„მამა კულაკი... მე კომკავშირელი... უნდა განვაცხადო
კომკავშირში თუ დავფარო...—დიდ საგონებელში ჩავარდა
ხიკუჩი. — გავწყვიტო კავშირი კომკავშირთან? არა, არა,
არ შემიძლია! მიყვარს იგი, სულით და გულით შევე-
თვისე. მამა საბჭოთა ხელისუფლების მტერია. თანაც სოფ-
ლის საბჭოს წევრი. რა საზიზღარი კომკავშირელი ვარ.
უნდა განვაცხადო ყველაფერი კომკავშირში!“ — მტკიცედ
გადაწყვიტა მან.

— ჰეი!.. ადექი, — დაუძახა თემირმა ცოლს, რომელ-
საც ბავშვებთან ერთად იქვე ტახტზე ეძინა.

— რა, განა გათენდა? — იკითხა ასიამ და სწრაფად
წამოიხრია.

დილის რიჟრაჟი ჭუჭრუტანებიდან იპარებოდა ფაცხა-
ში.

— დედა, მეც ავდგები! — წამოიძახა ბიჭუნამ.

— არა, შვილო, იწექი! ჯერ ცეცხლს დავანთებ, ცივა!—
უთხრა დედამ.

— მე კი არ ავდგები... — თქვა გოგომ და თავი საბან-
ში ჩარგო.

— მე ცეცხლს გავაჩაღებ, შენ კი აბისტა¹ მოამზადე...—

¹ აბისტა — სიმინდის ფაფა.

წაილაპარაკა თემირმა, — დღეს მრუდე კაკალთან ვიკრი-
ბებით მე, ბაზალა, ქობლუხი და სხვები. უნდა მოვილაპა-
რაკოთ მიწების ერთად დამუშავებაზე.

— ვიცი, აკი მითხარი, კუჭირი მელაპარაკა მიწების
ერთად დამუშავებაზეო.

— აი, სწორედ მაგისტვის უნდა შევიკრიბოთ! — თქვა
თემირმა, კერას მიუჯდა, ნაცარი გადაქექა, ნაკვერცხლებს
ნაფოტები დააყარა და ბერვა დაუწყო.

ავარდა ალი. ფაცხის კედელზე ჩრდილები ათამაშდა.
თემირმა კარი გააღო.

აღმოსავლეთით მთებს ამაყად აემართათ მხრები. მწვერ-
ვლების უკან მზე ნელ-ნელა ამოდოდა. დაბლობებში
დარჩენილი მზის შუქით დამფრთხალი წყვდიადი სწრაფად
შიიპარებოდა. ხეობები ჯერ ისევ ლურჯ ბინდბუნდში იყო
გახვეული. ღიმილით ხვდებოდა მზეს შორეული ერცახუს
მწვერვალი. ეს თეთრფაფახიანი გოლიათი თვალს არ აშო-
რებდა ქვემოთ ლურჯად გაწოლილ ზღვას.

თვალუწვდენელი ზღვა ჯერ კიდევ უზრუნველად თვლე-
მდა. მთის ნაკადების შეუწყვეტელი რაკრაკი ნანიად ეწ-
ვეთებოდა მის ყურს. ბოლოს მზემ ზღვასაც გადახედა.
ცელქი სხივების ნაზ ალერსს და თბილ კოცნას ზღვა ღი-
მილით გამოეპასუხა.

აი, ატოკდა, ატორტმანდა მისი მწვანე, ხავერდოვანი
შკერდი და გველივით დაკლაკნილი ტალღები ნაპირებისა-
კენ გაეშურნენ.

ახმაურდნენ ბზები, შეირხნენ ლარივით ამართული
ალვის ხის კენწეროები, აჩურჩულდნენ ფოთლები, სხვა-
დასხვა ხმაზე ალაპარაკდნენ ფრინველები, ახაბლაში მამ-

ლები ერთმანეთს გამოეხმაურნენ, აყეფდნენ ძაღლები და ზოლოს, ფეხზე წამოდგა ნამძინარევი კამეჩი, ზანტად ასწია თავი და დიდი ხორკლიანი ენა წაატანა თხმელიდან ჩამოშვებულ ვაზის ფოთოლს.

თემირი ნამიან ეზოში გავიდა. გული უმღეროდა, ახარებდა საუცხოო დილა, ახარებდა იმაზე ფიქრი, რომ რკინის გუთნით უნდა შესდგომოდა ხვნას, რომ სეიდიყის უღელი გადააგდო. ახალი, დიდებული ცხოვრება ელოდა. ველარ ითმენდა. უნდოდა ახლავე წასულიყო მრუდე კაკალთან. თემირი მიტრიალდა და ღიმილით ფაცხაში შევიდა. ცოლს წყლიანი ქვაბი ჩამოეკიდა და ახლა ფქვილს ცრიდა.

— მივდივარ, — მიმართა მან ცოლს!

— სად მიდიხარ მშიერი?

— მალე დავბრუნდები, მანამდე აბისტასაც მოამზადებ.

— კარგი, წადი!

თემირი ფაცხიდან გავიდა, დაავლო ხელი წალდს და მრუდე კაკლისკენ გაემართა.

უზარმაზარი მრუდე კაკლის ხე გაშლილი ტოტებით ზევიდან დაჰყურებდა პატარა ველს. მძლავრი ფესვებით მაგრად ჩაბლაუჭებოდა მიწას.

თემირი პირველი მივიდა. მიმოიხედა, მაგრამ ვერავინ დაინახა. მერე ფესვზე ჩამოჯდა, თამბაქოს ფოთოლი დაახვია, მოუკიდა და გააბოლა.

სიჩუმეს არაფერი არღვევდა. მზის სხივებს ოქროსფრად შეეღება კაკლის ხის თხემი. შაშვებმა გაიელვეს და

მოშორებით მდგარ ხეს მიაშურეს. თემირი წამოდგა, წვი გადააგდო და სტვენით კაკლის ხეს შემოუარა. გაჩერდა, თვალი ააყოლა მრუდე ტანს და გაიფიქრა:

„საკვირველია! რატომ არ წაიქცევა?“

— რას იყურები, თემირ, ზევით? კვერნა ხომ არ შეაგდე ხეზე? — მოესმა უკნიდან. მიიხედა, მისი მეზობელი ბაზალა დაინახა.

— შენა ხარ, ბაზალა? რატომ დაიგვიანე?

— აგერ ქობლუხი და კუჭირიც მოდიან.

მალე სხვებიც მოვიდნენ. ყველა ერთი ახაბლადან იყო, „მრუდე კაკლის ხის“ ახაბლადან. აქედან სამი ღარიბი გლეხი იყო, დანარჩენი — საშუალო.

— მოდით, პირდაპირ საქმეზე ვილაპარაკოთ! — თქვა ქობლუხმა.

ყველანი ჩამოსხდნენ: ზოგი — ქვაზე, ზოგიც — ფესვებზე.

— შენ დაიწყე, ქობლუხ! — მიმართა ბაზალამ.

— მეე? თემირ, იქნებ შენ დაიწყო?

— უფროსები აქა ხართ და მე დავიწყო? — მიუგო მოწიწებით თემირმა.

— იქნებ შენ, ბაზალა? — მიმართა ბაზალას ქობლუხმა...

— დაიწყე, დაიწყე...

— მასე იყოს, რაკი არ იშლით, — დაიწყო ქობლუხმა. — ჩვენ აქ ათი მოსახლე შევიკრიბეთ. ყველამ არ იცის, რაზე უნდა მოვილაპარაკოთ დღეს.

— სწორია, დად, სწორი. ყველამ არ იცის, — დაუდასტურა ხაზარათმა.

— მაშ, პირდაპირ დავიწყებ. ჩვენ ვფიქრობთ, შეგავტოვოთ თოთ ჩვენი ძალები და ერთად დავამუშაოთ მიწები, — თქვა ქობლუხმა.

— როგორ? ეგ ხომ კოლმეურნეობაა? — დააჭყიტა თვალები ხაზარათმა.

— რამ შეგაშინა, შე კაცო? შეშინებული ძაღლი მთვარეს უყეფდაო. შენი საქმეც ასეა! — გაიცინა ქობლუხმა.

— ეგ ხომ კოლმეურნეობაა, დად? — გაიმეორა ხაზარათმა.

— რაც გინდა დაუძახე, ჩვენ კი ჩვენი მიწები საერთო ძალით დავამუშაოთ. შენ ამის წინააღმდეგი ხარ? — ჰკითხა ქობლუხმა.

— არა, დად, მე წინააღმდეგი არა ვარ, რომ შევერთდეთ და ისე ვიმუშაოთ. წაიყვანეთ ჩემი კამეჩები, წაიღეთ ჩემი სახნისი, ყველაფერი, რაც საერთო მუშაობისათვის გამოდგება, მაგრამ კოლმეურნეობა არ მინდა.

კუჭირს გაეცინა. გაეცინა სხვებსაც.

— რას დამცინი, კუჭირ? განა რა ვთქვი სასაცილო.

— შენ ხომ წინააღმდეგი არა ხარ, ხაზარათ, რომ შევერთდეთ, რომ ერთად ვიმუშაოთ? — ჰკითხა კუჭირმა.

— არა ვარ...

— ჰოდა, ეგ არის კოლმეურნეობა.

— კოლმეურნეობა?

— ხი-ხი-ხი! — ჩაიცინა ეშმაკურად ყუათაღივ.

— შენ რაღას იცინი? — მიმართა მას ბაზალამ.

— მეე?

— ჰო, შენ!

— კოლმეურნეობას უნდა მისცე კამეჩიც, სახნისიც,

სახლ-კარიც, ძროხაც, ხარიც, ქათამიც, ბატიც... ყველაფერი, რაც გაგაჩნია.... საკუთარი თავიც.

— მართალი არა ხარ, ყუათაღეი. ვიღაც გაშინებს და შენც გჯერა, — გააწყვეტინა კუჭირმა. — რასაც შენ ამბობ, მაგას ჩვენი მტრები ამბობენ. ვინ არიან ისინი? კულაკები, თავადები, აზნაურები, ყველა ის, ვისაც საბჭოთა ხელისუფლებამ აუკრძალა ხალხის ძარცვა-გლეჯა. ვისაც არ უნდა, რომ ღარიბმა და საშუალო გლეხებმა ერთად იმუშაოს. იმათ იციან, როცა კაცი მარტო მუშაობს, ვერ გამდიდრდება, გაჭირვებულ კაცს კი ადვილად ჩაიგდებენ ხელში, ადვილად ამუშაგებენ თავიანთ სასარგებლოდ. აი, როგორ არის საქმე, ყუათაღეი!

— სწორია, სწორი. ელამი ცხენი მშინშარააო, ხომ გაგიგონია? შენც ასე ხარ, ყუათაღეი, — თქვა ბაზალამ.

— ძროხების, წვრილფეხა პირუტყვის, ფრინველის, სახლ-კარის გაერთიანება არ არის ჩვენი კომუნისტური პარტიისა და საბჭოთა ხელისუფლების ხაზი.... — განაგრძო კუჭირმა. — პირიქით, საბჭოთა ხელისუფლება ეხმარება კოლმეურნეს ჰყავდეს ძროხა, წვრილფეხა პირუტყვი, ფრინველი და სხვა.

კუჭირმა ამოიღო სასოფლო-სამეურნეო არტელის წესდება და იქვე აუხსნა დამსწრეებს, რა არის არტელი, როგორ უნდა მოეწყოს, როგორ უნდა იმუშაოს და სხვა.

— ეს რით არის ცუდი? — თქვა თემირმა.

— არაფრით, არაფრით, — დაუდასტურა ბაზალამ.

— რას გაჩუმებულხარ, ქაჩბეი? — ჰკითხა ქობლუხმა.

ქაჩბეი ბაზალას მეზობელი იყო, ღონიერი საშუალო გლეხი.

„კარგად ვცხოვრობ, რად მინდა კოლმეურნეობა?“
 გაიფიქრა მან, ნანობდა, რომ მოვიდა და ახლა მიზეზს უძებნებდა თავის დასაძვრენად.

— მე მეკითხები? — ჰკითხა ქობლუხს და თავი ასწია.

— ჰო.

— მე... არ მომწონს, — დაიწყო მან. — ჯერ არსად არ არის კოლმეურნეობა... ჩვენ რატომ უნდა მოვაწყოთ პირველად? უკან ვინ მოგვდევს!..

— ხომ უნდა დაიწყოს ვინმემ? სულ ერთი არ არის, ჩვენ მოვაწყობთ თუ სხვა? — მიუგო კუჭირმა.

— მასეა, მაგრამ მე მაინც არ შემიძლია... — თქვა ქაჩბეიმ.

ამ დროს ყუათაღეიმ წასჩურჩულა: „წავიდეთ“.

— როგორც გინდა, ძალას არავინ გატანს, — მიუგო ქობლუხმა.

— ნუ გეწყინებათ და, — თქვა დარცხვენით ქაჩბეიმ და წამოდგა.

წამოდგა ყუათაღეიც.

— შენც მიდიხარ? — შეეკითხა თემირი.

ყუათაღეი დაიბნა, არ იცოდა, რა ეთქვა, ბოლოს წაილულლულა:

— ჰო, მეც.

— კარგი, წადით, ჩოხის კალთას არ დაგაგლეჯთ! — წაილაპარაკა უკმაყოფილოდ ქობლუხმა.

— კეთილად იყავით! — თქვა ქაჩბეიმ და გზას გაუდგა. მას ყუათაღეიც დაედევნა.

— იქნებ თქვენც გინდათ წასვლა? — იკითხა ქობლუხმა.

— არა, დად, არა! — მტკიცედ მიუგეს დარჩენილებმა.

— რვა კაცი დავრჩით!

— ნუ სწუხხარ, ქობლუხ, ხომ გაგიგონია, ზღვაც წვე-
თისაგან შედგებაო, — ანუგეშა ბაზალამ.

— სწორია.

— ჰოდა, მაგრად ჩავჭიდოთ ერთმანეთს ხელი და შე-
ვუდგეთ საქმეს, რომ არ დაგვცინონ ქაჩბეიმ, ყუათაღეიმ
და სხვებმა.

— სწორია, სწორი...

ამ დროს კუბრიციც მოვიდა. მიესალმა შეკრებილთ.

— მოდი, დად, დაჯექი! — მიიწვიეს ის.

— აი, აქ დავჯდები! — თქვა კუბრიცმა და კუჭირის
გვერდით დაჯდა.

— საქმე ცუდად არ მიდის, მხოლოდ ორი კაცი წავი-
და, — დაიწყო ქობლუხმა.

— ვინ წავიდა?

— ქაჩბეი და ყუათაღეი.

კუბრიცი ჩაფიქრდა.

— ნუ სწუხხართ. ერთი დამპალი ვაშლი ას კარგ
ვაშლს გააფუჭებს...

— სწორია, დად. ჭიანი ვაშლი არ გვინდა! — მიუგო
ბაზალამ.

— კარგად თქვი, ბაზალა! — ჩაილაპარაკა კუბრიცმა.
მერე იკითხა: — მაშ მტკიცედ გაქვთ გადაწყვეტილი?

— მტკიცედ, მტკიცედ, — მიუგეს ერთხმად.

— ახლა მოვილაპარაკოთ, როგორ დავიწყოთ მუშაობა.

— უპირველეს ყოვლისა, უნდა გააერთიანოთ თქვენი
მიწები, — დაიწყო კუბრიცმა.

— მიჯნები, დად, მიჯნები? — შეეკითხა ხაზარათი.

— უნდა მოსპოთ მიჯნები, ეგ არის, რომ ერთმანეთს, — გაიცინა კუბრიცმა და განაგრძო: — მაშასწამად, გააერთიანეთ მიწები და არა სახლ-კარი და არა ის, რაც სახელდახელოდ ოჯახისთვისაა საჭირო, მაგალითად, ბოსტნები.

— ეგ კუჭირმა უკვე გვითხრა, — ჩაურთო ხათარამ.

— უფრო კარგი... თქვენი მიწები შორი-შორს არის?

— არა, ერთმანეთის გვერდითაა. მგონი, ხათარას მიწები შორს.

— ჰო, ცოტა მოშორებულია. როგორ უნდა მოვიქცეთ? — ჰკითხა ხათარამ.

— ეგ არაფერია, — მიუგო კუბრიცმა და განაგრძო: — შემდეგ გააერთიანეთ თქვენი მუშა-პირუტყვი, სახნისები, გუთნები და იმუშავეთ ერთად. — თქვა და შეხედა თემირს. გაახსენდა გუთანი და ღიმილით ჰკითხა: — ჰა, თემირ, როგორ არის შენი გუთნის საქმე?

— კარგად! შევაბამ ბაზალას კამეჩებს და დავიწყებ საერთო მიწების ხვნას, — წარმოთქვა გახარებულმა და გაახსენდა ახალი გუთანი თავისი პრილა საკვეთით, იქ, ყანაში, თხმელის ქვეშ რომ იდგა.

— ჰოდა, ყოჩაღად, ხალისით შეუდექით მუშაობას! — თქვა კუბრიცმა, — სოფლის საბჭოც დაგეხმარებათ, მთავრობაც დაგეხმარებათ. მალე ტრაქტორიც გექნებათ.

— ეგ რაღაა, დად? — ჰკითხა ცნობისმოყვარეობით ხაზარათმა.

— მანქანაა. შიგნით ცეცხლი ანთია, თავისით მუშაობს. მხოლოდ კაცი განაგებს. დღეში ათ დესეტინას ხნავს.

— ალაპ, ალაპ! — გაიკვირვა სიტყვაძვირმა სიყუნმა.

— იმისთვის რომ კოლმეურნეობის საქმე კარგად წავიდე, საჭიროა ძმური. ერთსულოვანი მუშაობა, — თქვა კუბრიცმა, — პირველ ხანებში ბევრი სიძნელე და დაბრკოლება შეგხვდებათ, მაგრამ თანდათან ყველაფერს დასძლევთ...

— სწორია, დად, სიძნელე ყველა საქმეს ახლავს... ჩიბუხი ხომ არაფერია, მაგრამ გამოთლის დროს ათასი რამ შეგიშლის ხელს, — თქვა ბაზალამ.

— სოფლის საბჭო ყურადღებას არ მოგაკლებთ, დაგეხმარებათ მუშაობის მოგვარებაში, შრომის მოწესრიგებაში. ჩვენი მტრები და ისინი, ვისაც არ უნდა კოლმეურნეობა, ათას ხმასა და ჭორს გაავრცელებენ, შეეცდებიან ამ ახალი საქმის ჩაშლას, შფოთის ჩამოგდებას და სხვა.

— არა, დად, არ გავაკეთებთ ისეთ საქმეს, რომ ქაჩბეიმ და ყუათაღეიმ სასაცილოდ აგვიგდონ. როგორ უნდა შევხედოთ მაშინ ხალხს თვალეში? — მიუგო ბაზალამ.

— როცა კოლმეურნეობის საქმე კარგად წავა და სხვები დაინახავენ, რომ ის ხელსაყრელია მშრომელი გლეხებისათვის, მაშინ თვითონ შეგეხვეწებიან, მიგვიღეთო, — დაამთავრა ლაპარაკი კუბრიცმა.

— დეე, კეთილად დამთავრდეს ჩვენი საქმე! — თქვა ხაზარათმა.

— ასე იყოს, ასე! — წამოიძახეს აქეთ-იქიდან.

ამ დროს მათთან ცხენოსანი მივიდა.

— გავიგე, რომ აქ ხართ შეკრებილი. ზეგ მაქუას სულის ხსენებაა, — თქვა მან.

— კარგი, დად, მოვალთ.

ცხენოსანი გატრიალდა.

კუბრიცმა განზე გაიხმო კუჭირი.

— აი, რა, კუჭირ! — მიმართა მან, — კომკავშირის აქტივი და პარტიის წევრები უნდა დაესწრონ მაქუას სულის ხსენებას. ამ გამაღატაკებელი ჩვეულების წინააღმდეგ უნდა ვიბრძოლოთ.

ამ დროს გამოჩნდა თემირის ცოლი. აღელვებულმა განზე გაიხმო თემირი.

— რა მოხდა? — ჰკითხა მან.

— გუთანი სად დადებ? — თავის მხრივ შეეკითხა იგი.

— თხმელის ქვეშ, ყანაში.

— იქ აღარ არის!

— როგორ თუ აღარ არის?

— მარტო ჯაჭვი გდია.

— ალბათ, ბიჭებმა გადაათრიეს სადმე.

— არსად არა ჩანს.

თემირი შეშფოთდა. უცბად მოსწყდა ადგილს და სახლისკენ გაიქცა.

თემირმა თხმელასთან მიირბინა. გუთანი არსად ჩანდა. მიწაზე მარტო ჯაჭვი ეგდო. თვალთ დაუბნელდა. ცივმა ოფლმა დაასხა. ასწია ჯაჭვი, მერე ისევ დააგდო. ჯაჭვმა საბრალოდ გაიქლარუნა, ჟღერიალი ეკალივით ჩაესო თემირის გულს. ყელში რაღაც გაეჩხირა. აღარც ლაპარაკი შეეძლო, აღარც დაყვირება.

თვალი მოავლო ყანას, ერთგან კვალი ტყისაკენ მიდიოდა. გაჰყვა მას. მივიდა ღობესთან და გადავიდა ზედ. მიწაზე შარშანდელი ფოთლები ეყარა და კვალი იკარგებოდა. თემირი უკანვე გადმოხტა და ხელახლა მიირბინა იმ ად-

გილთან, სადაც დაობლებული ჯაჭვი ეგდო. მერე რევოლვერი და სამჯერ გაისროლა.

მოირბინა ცოლმა.

— ვერ იპოვე? — ჰკითხა მან.

— მოიპარეს!.. — თქვა ჩახლეჩილი ხმით თემირმა.

— უი, ნან, უი, ნან, ვინ დაგვლუბა, ვინ? — წამოიძახა ცოლმა.

თემირი გაჩუმებული იდგა.

— რა მოხდა, დად, რა? — იყვირა შორიდან ბაზალამ. ის თემირისაკენ მორბოდა. მას სხვებიც მოსდევდნენ. სროლის ხმაზე ხალხი შეიკრიბა. აქ იყო სეიდიყიც. შეხედა კუბრიცს და ოდნავ შეკრთა. სწრაფად მოაშორა თვალი.

— რა მოხდა, დად, რა? — იკითხა თითქოს შეშფოთებულმა სეიდიყმა.

— მომკლეს! ყელი გამომჭრეს! — თქვა თემირმა და თვალით ანიშნა ჯაჭვზე.

— თქვი, რა ამბავია!

— გუთანი მომპარეს... მარტო ჯაჭვილაა, — წარმოთქვა ყრუდ თემირმა.

— ოჰ, ოჰ, ოჰ! ვისი, ვისი ხელი ურევია ამ საქმეში? — გაისმა აქეთ-იქიდან.

— ნეტა მართლა ვისი ხელი ურევია? — თითქოს მწუხარედ თქვა სეიდიყმა.

— არ ვიცი, ვისი, მაგრამ ყელი კი გამომჭრა! — ჩაილაპარაკა თემირმა.

— მარტო შენ კი არა, ყველას გამოგვჭრა ყელი... ყველას, — წარმოთქვა სეიდიყმა.

კუბრიცი ამ დროს ფიქრობდა: „მტრის ნახელავია, მტრის“, მერე თემირს მიმართა:

— ეჭვი ხომ არავიზე გაქვს, თემირ?

სეიდიყმა ყურები ცქვიტა.

„სეიდიყი ვითომ არაფერ შუაშია? — გაუელვა თავში თემირს, მაგრამ მაშინვე განდევნა ეს აზრი: — პატივცემული მოხუცია, სოფლის საბჭოს წევრი, არა, სეიდიყო ღდანაშაულოა!“ .. და თქვა:

— არა, ეჭვი არავიზე არა მაქვს.

სეიდიყმა თავისუფლად ამოისუნთქა.

— კვალი არ შეგიმჩნევია? — ჰკითხა თემირს ბაზალამ.

— შევამჩნიე. აგერ კვალი ტყისკენ მიდის, მაგრამ ღობის იქით იკარგება.

გაპყვნენ კვალს.

სხვებს სეიდიყიც მისდევდა. წუხდა: „ვაითუ იმ უბედურმა ხაბაშმა ვერ დამალა კვალი!“

— აი, ამ ადგილას ღობე ოდნავ წამოქცეულა. ალბათ აქ გადაათრია გუთანნი, — წამოიძახა ვილაცამ.

— ჰო, ჰო! ეტყობა აქ გადაათრია! — დაუდასტურეს აქეთ-იქიდან.

გადავიდნენ ღობეზე. კვალი არსად ჩანდა. გაიფანტნენ ტყეში. სეიდიყი ცდილობდა ჭის ახლოს არ გაევილოთ. დიდხანს იარეს, მაგრამ კვალი ვერსად შენიშნეს. ბოლოს ერთ ადგილას მოგროვდნენ, ილაპარაკეს. კუბრიცის წინადადებით გადაწყვიტეს, ეს ამბავი სოფლის საბჭოს თავმჯდომარისათვის ეცნობებინათ.

წასვლისას კუბრიცმა მხარზე ხელი დაჰკრა თემირს და უთხრა:

— ნუ სწუხხარ, თემირ, სხვა გუთანს გიშოვი!

გაიგონა ეს სეიდიყმა და გულში გაივლო: „ჭა დიდია, სხვა გუთანსაც დაიტევს“.

სროლის ხმა რომ გაისმა, ხაბაში თავისი თხებით ტყეში იყო. ყველაფერს მიხვდა. შეშფოთებული ეცა მაღალ ხეს, თვალის დახამხამებაში კენწეროზე მოექცა, გასწი-გამოსწია შტოები და გაიხედა იქითკენ, საიდანაც სროლა მოისმა. ყანაში, თხმელასთან, დაინახა თემირი, ის მარტოდმარტო იდგა. ხაბაშს გული შეეკუმშა, თვალზე ცრემლი მოადგა. ჩადენილი დანაშაულის შეგრძნება სტანჯავდა, გულს უღრღნიდა: „რა ვქენი?.. ყელი გამოვჭერი მეგობარს... მერე რატომ?“

მთელი ახაბლას ხალხი თემირისკენ გარბოდა, სროლის ხმამ ყველა შეაშფოთა. ხაბაშმა თვალი მოჰკრა აჩქარებით მიმავალ სეიდიყსაც. „უი, ძაღლო! — აღმოხდა, — მოდი, მეც წავალ... გამოვტყდები, ვიტყვი, როგორ შემაცდინა სეიდიყმა“... მაგრამ სირცხვილმა ხელ-ფეხი შეუბოჭა და მწუხარედ დახარა თავი.

ტანჯვის სიმღერა		
თარგმნა ლ. გეგელიამ	.	5
ბერმუხა		
თარგმნა მ. კახიძემ	.	11
მატარებელი № 6		
თარგმნა მ. კახიძემ	.	17
პაპისეული კერიის ქვა		
თარგმნა ა. გეწაძემ	.	22
სეიდიყი (ნაწყვეტი)		
თარგმნა ი. ალაძემ	.	47

Чанба Самсон Яковлевич

Поезд № 6

(На грузинском языке)

Детюниздат Грузинской ССР

«Накадули»

Тбилиси, 1968

რედაქტორი ნ. ჩირაძე,
მხატვრები ო. ჯიშკარიანი, დ. დუნდუა,
მხატვ. რედაქტორი შ. დოლიძე
ტექნიკური რედაქტორი ლ. ქვარცხავა
კორექტორი დ. კალანდარიშვილი
ხელმოწერილია დასაბეჭდად 27/V-68 წ.

ქაღალდის ზომა 70×108¹/₃₂

ნაბეჭდი თაბახი 2, 375

სააღრიცხვო-საგამომცემლო თაბახი 2,85

უე 00276 ტირაჟი 5000 შეკვ. № 959

ფასი 15 კაპ.

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს ბეჭ-
დვითი სიტყვის სახელმწიფო კომიტეტის მთა-
ვარპოლიგრაფმრეწველობის სტამბა № 2,
„ნაკადული“, თბილისი, ფურცელაძის, 5
Типография № 2 «Накадули», Государ-
ственного Комитета Совета Министров
Грузинской ССР по печати Главполиграф-
прома, ул. Пурцеладзе № 5

ქართული
ლიბრარი